

MARKO ĐURAKIĆ

UDK: 780.649(497.526)

Izvorni znanstveni članak / Original Scientific Paper

Rukopis prihvaćen za tisak: 13. 4. 2022.

DOI: <https://dx.doi.org/10.21857/9e311h60om>

Orgulje Bjelovarsko-bilogorske županije

Sažetak

Rad prikazuje orguljski fond Bjelovarsko-bilogorske županije, njegove tehničke i umjetničke značajke te povijesni put od sredine 18. stoljeća pa sve do danas. S obzirom na kompleksnost orgulja, jedini način kvalitetne orguljarsko-organo-loške obrade jest pregled instrumenta s ciljem utvrđivanja njihova konstrukcijsko-tehničkoga aspekta, a najpouzdanije podatke o njihovu povijesnome putu nalazimo u crkvenim arhivima. Takav interdisciplinarni orguljarsko-organo-loški pristup temama vezanima uz orgulje, u ovome slučaju orgulje s područja Bjelovarsko-bilogorske županije, pomaže kvalitetnijem razumijevanju problematike i ne pridonosi samo poznavanju povijesti i uske struke (organologije). Takav je pristup iznimno važan i konzervatorima jer omogućuje kvalitetnu valorizaciju instrumenata, a orguljarima pak pruža vrijedne podatke na temelju kojih se izvode restauratorsko-konzervatorske obrade. Ustanovljeni podatci doneseni u ovom radu o orguljarima i orguljskom fondu te njegovu povijesnome putu na području Bjelovarsko-bilogorske županije rezultat su upravo terenskoga i arhivskoga istraživanja provedenoga u razdoblju 2012. – 2014. i 2020. – 2021. godine te se na tako sistematizirani način ovdje prvi put objavljuju.

Ključne riječi: Bjelovarsko-bilogorska županija; orgulje; orguljska baština; orguljari.

Uvod

Postojeći fond orgulja i orguljskih pozitiva na području Republike Hrvatske, prema neslužbenim podacima, čini osamstotinjak instrumenata raznih stilova te ra-

zličitih orguljarskih škola.¹ U taj se broj ubraja i trideset instrumenata smještenih na području današnjih granica Bjelovarsko-bilogorske županije, što čini oko 3,75% ukupnog orguljskog fonda.² Svi instrumenti (osim orgulja u kalvinskoj crkvi u Velikoj Pisanici) smješteni su u rimokatoličkim sakralnim prostorima, stoga ćemo na početku spomenuti kako se geografsko područje Županije proteže, s obzirom na crkvene granice, na područje Bjelovarsko-križevačke, Požeške, Sisačke i Varaždinske biskupije. U radu je opisana povijest orgulja na području Bjelovarsko-bilogorske županije po stoljećima, počevši od 18., točnije od kada nalazimo prve pisane tragove te prve instrumente, navedene su tehničke i umjetničke značajke instrumenata te graditelji u svakom razdoblju. Okosnicu čine rezultati arhivskog i terenskog istraživanja orguljskog fonda koje je u suradnji s crkvenim i državnim vlastima proveo autor teksta u razdoblju 2012. – 2014. te 2020. – 2021. godine. Isključivo takav pristup, uz obveznu i neizostavnu organološko-orguljarsku obradu svakog instrumenta, omogućuje izradu kronološkog pregleda po vremenu nastanka te tipu instrumenta i njihovim graditeljima. Rezultati istraživanja upućuju kako orguljski fond na području Bjelovarsko-bilogorske županije pripada srednjoeuropskom tipu, a postojeći instrumenti sagrađeni su u razdoblju 1753. – 1925. godine. Riječ je o instrumentima veličine 4 – 14 registara raspoređenih na jedan do dva manuala i pedal. Skromne mogućnosti pedala (ako postoji), malen opseg klavijature ili izbor registara (ponekad i bez 16- stopnog registra) ograničavaju ih uglavnom na liturgijsku uporabu. Instrumenti se razlikuju po tehničkim i umjetničkim značajkama, odnosno načinu izrade registarskog i svirnog prijenosa (trakture), broju registara, veličini temeljnog registra *principala*, ali i postojanju pedala i pedalnih registara.³

Zahvaljujući tim provedenim istraživanjima te sistematizaciji rezultata, provedena su i vrednovanja orgulja kao kulturnog dobra te su neki instrumenti uvršteni u Registar kulturnih dobara Republike Hrvatske.

Na temelju rezultata obrade arhivskih izvora u radu se donose i podaci o orguljama koje su tijekom Prvoga svjetskog rata bile izuzete od rekvizicije svirala, kao i

¹ Podaci se temelje na zapisima Ministarstva kulture i medija Republike Hrvatske (Zapisnici popisa nastali između 1972. i 1977. rezultat su popisa orgulja koje je provodio Republički zavod za zaštitu spomenika kulture pod vodstvom Ladislava Šabana) te dopunjenim podacima ustanovljenim tijekom revizije orguljskog fonda 2004. – 2008., 2012. – 2014. te 2020. – 2021. godine koju su proveli organolozi Emin Armano i Marko Đurakić.

² Do broja 30 autor teksta došao je pregledom orguljskog fonda na području Bjelovarsko-bilogorske županije između 2012. i 2014. te revizije 2020. – 2021. godine u suradnji s predstavnicima Konzervatorskog odjela u Bjelovaru. Zapisnici o svakom instrumentu nalaze se u Biskupijskom ordinarijatu u Bjelovaru u prostorima Povjerenstva za orgulje Bjelovarsko-križevačke biskupije.

³ Ako je čitatelj zainteresiran za tipologiju instrumenata, neka vidi: Armano 2016., str. 41-32, ili Đurakić 2015., str. 19-23.

podaci o orguljama koje su stradale tijekom Drugoga svjetskog rata. Osim toga, naveden je i broj orgulja koje su se tijekom Prvoga svjetskog, odnosno krajem Drugoga svjetskog rata nalazile na području Županije.⁴

U radu se prvi put objavljuju podaci i o novootkrivenim orguljarima Franji Barti, Johannu i Josefu Bisu te Stjepanu Požežancu, koji su bili nastanjeni upravo na području Bjelovarsko-bilogorske županije, te njihovim djelatnostima.⁵

Naveden je i popis svih postojećih instrumenata evidentiranih 2012.–2014., odnosno 2020.–2021. godine. Ti su instrumenti djela najmanje trinaest različitih orguljara, od čega osam domaćih i pet stranih. Većina sačuvanih orgulja nastala je u razdoblju druge polovice 19. i prve polovice 20. stoljeća. O vrijednosti, ali raznovrsnosti postojećeg fonda Bjelovarsko-bilogorske biskupije ponajbolje govori podatak kako trinaest od trideset instrumenata posjeduje status zaštićenoga kulturnog dobra. Ti su instrumenti navedeni u popisu instrumenata koji imaju status pojedinačno zaštićenog kulturnog dobra. U radu je naveden i povijesni put te tehničke i umjetničke značajke svakog instrumenta sa statusom zaštićenoga kulturnog dobra. U rad su uključeni svi poznati podatci, zaključno s tiskanjem ovog rada.

Orguljski fond tijekom 18. stoljeća

Zahvaljujući arhivskim spisima te sačuvanim orguljama u župnim crkvama u Novoj Rači (1753.) i Čazmi (1767.), kontinuiranu povijest orgulja na području današnjih granica Bjelovarsko-bilogorske županije možemo pratiti od sredine 18. stoljeća.⁶ Dostupni arhivski podatci upućuju na to kako su, osim već spomenute Nove Rače i Čazme, orgulje tijekom 18. stoljeća postojale u župnim crkvama u Bjelovaru,⁷ Štefanju,⁸ Tomašici,⁹ Velikom Trojstvu¹⁰ i Velikoj Trnovitici¹¹ te kapeli u Martincu.¹² Budući da u to vrijeme na području sjeverne Hrvatske nema orguljar-

⁴ Ove podatke autor je prikupio obradom zapisa u kanonskim vizitacijama te imovnicima Župa, odnosno župnih i filijalnih crkava. Ti se podaci ovdje prvi put objavljuju.

⁵ Podaci o navedenim orguljarima pronađeni su tijekom obrade predmetnih spisa Nadbiskupskog duhovnog stola vezanih uz popravke orgulja te župnih računskih knjiga.

⁶ Za usporedbu, prve podatke o orguljama na području Koprivničko-križevačke županije nalazimo još u 15. stoljeću. Janko Barlé navodi kako je tada u crkvi u Glogovnici službu orguljaša vršio neki Nikola. Vidi: Barlé, 1910., str. 4.

⁷ Župni arhiv (dalje: ŽA) Bjelovar, Liber Memorialis Ecclesiae, et Beneficii ab origine civitatis Bellovariensis (Historia Parochialis Domus Bellovariensis civitatis Bellovariensis ab anoo 1761.)

⁸ ŽA Štefanje, Liber memorialis parochiae Stephaniensis inchoatus anno 1804.

⁹ ŽA Tomašica, predmetni spis: Nove orgulje.

¹⁰ Kanonska vizitacija (dalje: KV), 8/VIII: 38.

¹¹ KV, 109/V: 133.

¹² ŽA Štefanje, Liber memorialis parochiae Stephaniensis inchoatus anno 1804.

skih radionica,¹³ orgulje se naručuju od inozemnih, prije svega slovenskih i austrijskih orguljara.

Bjelovar, orgulje, 2019., Goran Bekina

S obzirom na to da je vrlo malo župnog arhivskog gradiva iz spomenutog razdoblja ostalo sačuvano, za sada su nam poznata imena tri orguljara koja su djelovala na spomenutom području. Riječ je o bečkim orguljarima Johannu Henckeu te Antonu Pfligeru (Kožul, 1999., str. 124), koji su sagradili orgulje za župnu crkvu u Čazmi, te Slojencu Michaelu Lipavetzu¹⁴, koji je 1784. godine sagradio orgulje za župnu crkvu u Štefanju.¹⁵ O detaljnijim tehničkim i umjetničkim značajkama instrumenta iz 18. stoljeća teško je govoriti, s obzirom na to da su sačuvana samo dva instrumenta. Prema podacima koje posjedujemo, možemo zaključiti kako je svim

¹³ Više o ovoj tematici pisao je reorganolog red. prof. Emin Armano. Vidi: Armano, 2006.

¹⁴ ŽA Štefanje, Liber memorialis parochiae Stephaniensis inchoatus anno 1804.

¹⁵ Organolog Ladislav Šaban iznosi pretpostavku kako bi orgulje u župnoj crkvi u Novoj Rači mogle biti djelo franjevca Cirijaka Jägera (vidi: Zapisnik popisa, lokalitet Nova Rača). Tijekom arhivskih istraživanja i orguljarsko-organološke obrade instrumenata nisu pronađeni dokazi koji bi potvrdili tu pretpostavku.

instrumentima jednaka značajka skraćena velika oktava u manualu i pedalu,¹⁶ mehanička registarska i svirna traktura te zračnice s tonskim kancelama i s kliznicama. Registri su uglavnom (bili) raspoređeni na jedan manual i eventualno pedal, a iznimka su orgulje u Čazmi čiji su registri raspoređeni na dva manuala i pedal. U registarskim dispozicijama prevladavaju labijalni registri iz porodice principala i kolorista (flaute), dok se lingvalni (jezični) registri javljaju isključivo u pedalu.¹⁷ Zvučna su baza 4- stopni principal, 8- stopna poklopljenica te nekoliko registara principalova niza ($2 \frac{2}{3}$, $2'$, $1 \frac{1}{3}'$). Osim njih, postoje još jedan ili dva 4- stopna registra iz skupine flauta, a kod većih instrumenata postoje dva 8- stopna registra.

Iz razdoblja 18. stoljeća, kao što je i ranije navedeno, ostala su sačuvana dva instrumenta, a riječ je o orguljama u župnim crkvama u Novoj Rači (1753.) i Čazmi (1767.).¹⁸

Orguljski fond tijekom prve polovice 19. stoljeća

Rezultati analize tehničkih i umjetničkih značajki instrumenata nastalih tijekom prve polovice 19. stoljeća upućuju kako orguljari sve do 1830-ih godina nastavljaju raniju praksu gradnje instrumenata jasnih baroknih obilježja. Kao što smo i ranije naveli, riječ je o instrumentima sa skraćenom velikom oktavom, mehaničkom registarskom i svirnom trakturom te zračnicama s tonskim kancelama i s kliznicama. Postupno etabliranje domaćih orguljara 1830-ih godina prekinut će dominaciju orguljara inozemne provenijencije, što je za domaću kulturu i organologiju iznimno važno (vidi: Armano, 2006).

Početak 19. stoljeća na području Bilogore i Moslavine javljaju se Slovenci Josip Otonič te Vjenceslav Martl, predstavnici mariborskog, odnosno celjskog orguljarskog kruga.¹⁹ Otonič, predstavnik mariborskog orguljarskog kruga, u graditeljskom smislu nastavlja štajersku tradiciju te se u koncepcijama svojih instrumenata nastavlja na prethodnike, svojeg oca Simona te ranijeg Antoniusa Römpera. Danas su na području Županije sačuvana dva Otoničeva instrumenta, a riječ je o orguljama u kapeli u Gornjoj Petrički (1800.) i župnoj crkvi u Velikom Trojstvu (1802.). Štajer-

¹⁶ U manualu C, D, E, F, G, A – c³, u pedalu C, D, E, F, G, A – a.

¹⁷ Pogledaj registarske dispozicije u poglavlju Opći podaci o instrumentima sa statusom pojedinačno zaštićenog kulturnog dobra i njihov povijesni put u ovom radu za lokalitete Čazma i Nova Rača.

¹⁸ Za usporedbu, na području Koprivničko-križevačke županije sačuvana su najmanje dva instrumenta iz 18. stoljeća, a riječ je o pozitivima u crkvama u Apatovcu i Tremi Pintićima, dok su na području Sisačko-moslavačke županije sačuvana četiri. Riječ je o instrumentima u crkvama u Kutini, Lipovljanima, Osekovu i Selima (kod Siska).

¹⁹ Pojam celjskog, ljubljanskog i mariborskog orguljarskog kruga uvodi organolog L. Šaban. Vidi: Šaban, 1979.

ski stil prihvaćaju i neki orguljari s područja sjeverne Hrvatske, ponajprije orguljari s područja Varaždina te svećenik Adam Žuvić. Od instrumenata sagrađenih takvim stilom danas su na području Županije sačuvane Žuvićeve orgulje bez pedala u kapeli u Bojani (1829.)²⁰ te orgulje u župnoj crkvi u Velikom Grđevcu (1835.).²¹ Martl, predstavnik celjskog orguljarskog kruga, slijedi češku orguljarsku tradiciju te se nastavlja na prethodnike Antona Scholtza i Johanna Franciscusa Janecheka. Prema za sada poznatim podacima, Martl nije gradio na području Bjelovarsko-bilogorske županije već je samo popravljao.²² Od domaćih orguljara s područja sjeverne Hrvatske češku tradiciju nastavlja varaždinski orguljar Ignatz Petter, koji je oko 1845. godine sagradio orgulje za župnu crkvu u Gornjem Mikloušu (vidi u: Kožul, 2007., str. 309).²³ Četrdesete godine 19. stoljeća najavljuju koncepcijske promjene. Postupno započinje gradnja instrumenata u klasicističkoj maniri, a taj trend najavljuju dva orguljara zagrebačkog orguljarskog kruga, Paul Pumppp²⁴ i Franz Seibler. Velika oktava u manualu se kromatizira, a opseg u diskantu također se proširuje isprva do d³. Kao najraniji primjer takvih instrumenata navedimo Pumpppov pedalni pozitiv u župnoj crkvi u Cigleni (1842.) te Seiblerove orgulje bez pedala u župnoj crkvi u Garešnici (1843.).²⁵ Upravo navedeni instrumenti predstavljaju jedne od najreprezentativnijih primjera prijelaznog, barokno-klasicističkog razdoblja ne samo na području Županije već cijele Republike Hrvatske.²⁶ Osim sačuvanih instrumenata, za 1840- e važan je i podatak koji nam ukazuje kako je u tom razdoblju jedan domaći orguljar na području Bjelovarsko-bilogorske županije sagradio instrument s registrima raspoređenima na dva manuala i pedal. Riječ je o orguljama koje je Paul Pumppp 1845.

²⁰ Ove su orgulje izvorno bile smještene u župnoj crkvi u Gornjem Dragancu, a oko 1877. godine premještene su u kapelu u Bojani. ŽA Gornji Draganec, Liber memorabilium parochiae Draganecensis anno 1883. inchoatus.

²¹ ŽA Veliki Grđevac: Spomenica župe Veliki Grđevac. Ime graditelja orgulja grđevačke župne crkve nije nam poznato. Tijekom organološko-orguljarske obrade instrumenta utvrđeno je kako instrument ima velike sličnosti s orguljama varaždinskog orguljara Georga Gottharda Steiningera koje se nalaze u kapeli sv. Jeronima u Štrigovi. Više o tim orguljama vidi u: Armano, 2006., str. 347-349.

²² ŽA Štefanje, Liber memorialis parochiae Stephaniensis inchoatus anno 1804.

²³ Ove su orgulje zamijenjene novim instrumentom F. Heferera 1901. godine (Đurakić, 2015., str. 113).

²⁴ Paul Pumppp na spomenutom području sagradio je troje orgulje. Riječ je o pedalnom pozitivu u župnoj crkvi u Cigleni, orguljama u župnoj crkvi u Kapeli (vidi: ŽA Kapela, Liber memorabilium Parochiae Capeliensis ab anno 1830.) te pozitivu u župnoj crkvi u Nevincu (vidi: ŽA Nevinac: Spomenica župe Nevinac od 1830. godine). Pregledom 2012.–2014. godine evidentiran je jedan instrument, onaj u Cigleni. Pozitiv u župnoj crkvi u Nevincu zamijenjen je novim instrumentom F. Heferera 1891. godine, a orgulje u župnoj crkvi u Kapeli stradale su tijekom Drugoga svjetskog rata.

²⁵ Pogledaj opsege manuala u poglavlju Opći podaci o instrumentima sa statusom pojedinačno zaštićenog kulturnog dobra i njihov povijesni put u ovom radu, lokaliteti Ciglenu i Garešnica.

²⁶ Kao jedne od najvrjednijih orgulja domaćih graditelja navodi ih i organolog E. Armano (Armano, 2006., str. 466, 2019., str. 154-155).

godine sagradio za župnu crkvu u Kapeli.²⁷ Spomenimo ovdje i kako je nekoliko godina ranije ponudu za gradnju orgulja za župnu crkvu u Kapeli dao i F. Seibler (Barlé, 1930., str. 189-190).²⁸ Pumpov je instrument stradao tijekom potresa 1938. godine, a u potpunosti je devastiran tijekom Drugoga svjetskog rata i poraća. Ovdje svakako valja naglasiti kako su neki instrumenti nastali u prvoj polovici 19. stoljeća do danas ostali sačuvani zahvaljujući premještanju iz župnih crkava u kapele. Kao primjer spomenimo instrumente koji se danas nalaze u kapelama u Gornjoj Petrički, odnosno Bojani.

Iz razdoblja prve polovice 19. stoljeća sačuvano je šest instrumenata.²⁹ Od toga su dva instrumenta djela jednoga stranog graditelja, a četiri su djela domaćih, dok za jedan instrument ne znamo tko ga je sagradio.

1. Samarica / Gornja Petrička, Josip Otonič, 1800.
2. Veliko Trojstvo, Josip Otonič, 1802.
3. Gornji Draganec / Bojana, Adam Žuvić, 1829.
4. Veliki Grđevac, nije poznato, 1835.
5. Ciglana, Paul Pump, 1842.
6. Garešnica, Granz Seibler, 1845.

Orguljski fond tijekom druge polovice 19. stoljeća

Druga polovica 19. stoljeća donijela je najviše promjena u poimanju, ali i koncepciji gradnje orgulja. Opseg manuala i pedala još se više proširuje, a velika oktava gradi se (kromatizira) u cijelosti.³⁰ Bitna značajka registarskih dispozicija vidljiva je u postupnom iščezavanju alikvotnih registarskih te prevladavanju 8- stopnih registara.³¹ Dotadašnju zvučnu bazu 4- stopnog principala zamjenjuje 8- stopni, a od kraja 1870-ih godina postupno se u manualnim dispozicijama počinju javljati i uže menzurirani (8- stopni) registri.

²⁷ ŽA Kapela, Liber memorabilium Parochiae Capeliensis ab anno 1830.

²⁸ Seibler je ponudio gradnju orgulja s osamnaest registara raspoređenih na dva manuala i pedal. Zašto Seibler orgulje nije sagradio, nije nam poznato.

²⁹ Za usporedbu, na području Koprivničko-križevačke županije sačuvana su najmanje dva instrumenta iz 18. stoljeća, a riječ je o pozitivima u crkvama u Apatovcu i Tremi Pintićima, dok su na području Sisačko-moslavačke županije sačuvana njih četiri. Riječ je o instrumentima u crkvama u Kutini, Lipovljanima, Osekovu i Selima (kod Siska).

³⁰ Kao primjer usporedi opseg manualne i pedalne klavijature orgulja u Velikom Grđevcu i Nevincu (Đurakić, 2015., str. 253, 173).

³¹ Kao primjer usporedi registarske dispozicije orgulja u Velikom Trojstvu i Gornjem Dragancu u poglavlju Opći podaci o instrumentima sa statusom pojedinačno zaštićenog kulturnog dobra i njihov povijesni put u ovom radu.

Šezdesete godine 19. stoljeća obilježava pojava Antona Schimenza (Šimenca), Slovenca sa zagrebačkom adresom. Schimenz gradi venecijansko-dalmatinskim stilom te proširuje opseg manuala do f³.³² Orgulje (bez pedala) u Kaniškoj Ivi (1860.) najstariji su njegov sačuvani instrument uopće i jedini bez pedala. Nakon 1860-ih godina počinju se graditi instrumenti romantičkih značajki. Kao primjer jednog od najstarijih sačuvanih romantičkih instrumenata navedimo orgulje župne crkve u Gornjem Dragancu (1877.). Spomenimo i kako od 1870-ih godina potpunu dominaciju u gradnji orgulja preuzima zagrebačka orguljarska kuća Heferer. Spomenuta je gradionica na području Županije sagradila sedmere orgulje.³³ Sve sačuvane orgulje na području Županije sagrađene u drugoj polovici 19. stoljeća, izuzev orgulja bez pedala u Kaniškoj Ivi, djela su proizašla upravo iz Hefererove gradionice. Od 1890-ih godina postupno se prestaje s gradnjom zračnica s tonskim kancelama i kliznicama te započinje gradnja s registarskim kancelama i čunjastim ventilima. Prvi instrument sagrađen na takav način na području Županije jesu orgulje u župnoj crkvi u Nevincu (1891.). Upravo te orgulje svojom koncepcijom zračnica (manualna je s kliznicama, a pedalna s čunjastim ventilima) predstavljaju određeni organološki spomenik.

Iz razdoblja druge polovice 19. stoljeća ostalo je sačuvano sedam instrumenata. Svi sačuvani instrumenti djela su domaćih graditelja.

1. Kaniška Iva, Anton Schimenz, 1860.
2. Gornji Draganec, Michael Heferer, 1877.
3. Vrtlinska, Michael Heferer, 1880.
4. Šandrovec, nije poznato, postavljene 1887.³⁴
5. Donji Mosti, Ferdinand Heferer, 1888.
6. Nevinac, Ferdinand Heferer, 1891.
7. Stara Plošćica, Ferdinand Heferer, 1895.

³² A. Schimenz na spomenutom je području sagradio dvoje orgulje. Riječ je o već navedenim orguljama u Kaniškoj Ivi i kapeli sv. Vida u Predavcu. Pregledom 2012.–2014. godine evidentiran je jedan instrument, onaj u Kaniškoj Ivi. Orgulje u kapeli u Predavcu (1868.) izbačene su iz crkve 1980-ih godina.

³³ Pregledom 2012.–2014. godine evidentirano je svih sedam instrumenata.

³⁴ Orgulje u župnoj crkvi u Šandrovcu starije su djelo koje je 1887. godine Ferdinand Heferer uvelike pregradio te postavio u Šandrovac u crkvu (Đurakić, 2015., str. 225).

Orguljski fond početkom 20. stoljeća (do 1918. godine)

Val „masovnije” gradnje orgulja na području sjeverne Hrvatske u posljednjem desetljeću 19. i prvom desetljeću 20. stoljeća (točnije do 1914. godine) područje Bjelovarsko-bilogorske županije zahvaća početkom 20. stoljeća. Jedan od bitnijih razloga tomu svakako je pojava inozemnih gradionica koje su nudile tvornički izrađene instrumente jasnih tipova koji su bili cijenom prihvatljivi, što im je donijelo popularnost. Ovdje je svakako bitno spomenuti kako se taj „val” nije odnosio samo na naručitelje rimokatoličke konfesije već svoje bogomolje orguljama sve više počinju opremiti evangeli, kalvini i židovi.³⁵ Gotovo sve orgulje sagrađene tijekom 20. stoljeća, uz iznimku orgulja u kalvinskoj crkvi u Velikoj Pisanici, sagrađene su s pneumatskom trakturom te su romantičnih umjetničkih značajki, a svi instrumenti imaju zračnice s registarskim kancelama.³⁶ Spomenimo i kako raniju praksu gradnje jednodigitalnih instrumenata (bilo sa samostalnim pedalom, bilo s ovješanim pedalom, bilo bez pedala) sve češće zamjenjuju instrumenti s registrima raspoređenima na dva manuala i pedal. Bitna značajka registarskih dispozicija romantičnih tipova instrumenta vidljiva je ponajviše u potpunom izostanku registarskih alikvota kvinte te svih registarskih veličina od 2 stope kao samostalnih registara kao i prevladavanju 8-stopnih registara. Arhivski podaci upućuju kako su u razdoblju 1901.–1914. godine sagrađene čak šesnaestere nove orgulje, a imena graditelja na zaključak kako dominaciju u gradnji ponovno preuzimaju inozemne gradionice. U tome prednjače gradionice Antonina Mölzera iz Kutne Hore te Gebrüder Rieger iz Jägerndorfa.³⁷

Na samom početku stoljeća u Bjelovarsko-bilogorskoj županiji svojim se radovima javlja gradionica Gebrüder Rieger iz Jägerndorfa, koja je na području Županije sagrađila ukupno petere orgulje.³⁸ Prve orgulje sagrađene su za bjelovarsku katedralu 1901., a posljednje za bjelovarsku sinagogu 1914. godine.³⁹ Od posebno uspješnih

³⁵ Na području Bjelovarsko-bilogorske županije zabilježeno je postojanje orgulja u dva prostora nerimokatoličke sakralne konfesije. Riječ je o orguljama Nandora Paperta u kalvinskoj crkvi u Velikoj Pisanici te orguljama gradionice Gebrüder Rieger u sinagogi u Bjelovaru. Ove posljednje nestale su krajem Drugoga svjetskog rata (Đurakić, 2015., str. 17. i Medar, 2001., str. 5).

³⁶ Orgulje u kalvinskoj crkvi imaju mehaničku svirnu i registarsku trakturu te zračnice s tonskim kancelama i kliznicama. S obzirom na to da (još uvijek) nisu temeljito orguljarsko-organološki obrađene, ne treba isključiti mogućnost da su kupljene kao starije te početkom 20. stoljeća postavljene u kalvinsku crkvu u Velikoj Pisanici.

³⁷ Vidi u poglavlju Popis postojećih orgulja na području Bjelovarsko-bilogorske županije abecednim redom u ovom radu.

³⁸ Pregledom 2012.–2014. godine evidentirana su četiri instrumenata. Orgulje bjelovarske sinagoge nestale su krajem Drugoga svjetskog rata. Za usporedbu, gradionica Gebrüder Rieger na području Koprivničko-križevačke županije sagrađila je jedanaestere orgulje.

³⁹ Te su orgulje, s obzirom na broj registara, bile najveće sagrađene na području Županije.

svakako valja izdvojiti orgulje u župnim crkvama u Rovišću i Velikoj Trnovitici. Na poziv tada grubišnopoljskog župnika Ivana Nepomuka Jemrešića, 1905. godine u Županiju dolazi i Antonin Mölzer iz Kutne Hore; na području Županije sagradio je ukupno sedmere orgulje⁴⁰: prve orgulje sagradio je za župnu crkvu u Grubišnom Polju 1905.,⁴¹ a posljednje za župnu crkvu u Samarici 1913. godine. Od posebno uspelih svakako valja izdvojiti orgulje u župnim crkvama u Ivanskoj i Tomašici.

Grubišno Polje, orgulje, 2012., Goran Bekina

Na Jemrešićevu preporuku, mnoge će župe s područja Županije naručiti nove orgulje upravo od Mölzera.⁴² Registarske koncepcije Riegerovih i Mölzerovih instrumenata vrlo su slične,⁴³ no bitnu razliku čine konstrukcija registara te zračnice. Gradionica Gebrüder Rieger gradi na način da jedan niz svirala koristi za dva regi-

⁴⁰ Pregledom 2012.–2014. godine evidentirano je šest instrumenata. Orgulje župne crkve u Ladislavu uništene su krajem Drugoga svjetskog rata.

⁴¹ ŽA Grubišno Polje: Spomenica župe Grubišno Polje od godine 1908.

⁴² Nadbiskupijski arhiv Zagreb, Nadbiskupski duhovni stol (dalje: NAZ, NDS), predmetni spis br. 1114/1912.

⁴³ Kao primjer usporedi registarske dispozicije orgulja u župnim crkvama u Rovišću i Tomašici (Đurakić, 2015., str. 193, 233).

stra,⁴⁴ dok u orguljama Antonina Mölzera svaki registar ima vlastiti niz svirala. Obje gradionice grade zračnice s registarskim kancelama, no kod Riegera su one s čunjaštim ventilima tzv. *kegellade*,⁴⁵ a Mölzera s džepnim mješćicima tzv. *taschenlade*.⁴⁶ Od domaćih graditelja javljaju se samo dva, a riječ je o zagrebačkim orguljarima Ferdinandu Hefereru i Sebastijanu Dobniku.

Iz razdoblja 20. stoljeća ostalo je sačuvano četrnaest instrumenata sagrađenih do 1916. godine. Od toga je jedanaest instrumenata djelo triju stranih graditelja, a tri djelo dvaju domaćih.

1. Bjelovar (katedrala), Gebrüder Rieger, 1901.
2. Gornji Miklouš, Ferdinand Heferer, 1901.
3. Rovišće, Gebrüder Rieger, 1902.
4. Velika Pisanica (kalvinska crkva), Nandor Peppert, oko 1903.
5. Velika Trnovitica, Gebrüder Rieger, 1903.
6. Zrinski Topolovac, Gebrüder Rieger, 1904.
7. Grubišno Polje, Antonin Mölzer, 1905.
8. Bjelovar (župna crkva Sv. Antuna Padovanskog), Sebastijan Dobnik, 1908.⁴⁷
9. Velika Pisanica (rimokatolička crkva), Antonin Mölzer, 1909.
10. Sirač, Antonin Mölzer, oko 1910.
11. Tomašica, Antonin Mölzer, 1910.
12. Ivanska, Antonin Mölzer, 1911.
13. Samarica, Antonin Mölzer, 1913.
14. Štefanje, Ferdinand Heferer, 1913.

Orguljski fond tijekom Prvoga svjetskog rata i poraća

Ministar rata barun Aleksandar Szurmaj donio je 1917. godine proglas o rekviriranju zvona te metalnih svirala orgulja. Na popisu orgulja zaštićenih od rekvizicije svirala tijekom Prvoga svjetskog rata s područja Bjelovarsko-bilogorske županije bila

⁴⁴ Riječ je o tipu kombiniranih registara gdje se jedan niz svirala, njih 66, koristi za opseg klavijature C – f³ u dva srodna registra (npr. *principal 8'* i *octave 4'*, odnosno *salicional 8'* i *dolce 4'* itd.).

⁴⁵ Jedine orgulje proizašle iz gradionice Gebrüder Rieger čije su zračnice s registarskim kancelama i džepnim mješćicima na području Županije nalaze se u župnoj crkvi u Rovišću. Vidi u PZOBKB: lokalitet Rovišće.

⁴⁶ Te su razlike utvrđene tijekom orguljarsko-organološke obrade instrumenata u razdoblju 2012. – 2014. godine.

⁴⁷ Ove su orgulje izvorno bile smještene u grobljanskoj kapeli sv. Andrije u Bjelovaru (Cvekan, 1979., 84).

su samo četiri instrumenta.⁴⁸ Nije nam poznato s koliko su orgulja rekvirirane svirale jer se u arhivima o tome nalazi vrlo malo podataka.

Sistematizacijom prikupljenih podataka dolazimo do podatka kako su tada na današnjem geografskom području Bjelovarsko-bilogorske županije postojale (najmanje) 38 orgulje (sagrađene u razdoblju 1753. – 1914. godine).

Popis orgulja izuzetih od rekvizicije u Prvome svjetskom ratu⁴⁹

1. Ciglana, P. Pump, 1842.
2. Čazma, J. Hencke/A. Pfligler, 1767.
3. Gornja Petrička, J. Otonič, 1800.
4. Kapela, P. Pump, 1845.

Političke i materijalne prilike u kojima se Hrvatska našla nakon Prvoga svjetskog rata bitno su smanjile orguljarsku djelatnost. U razdoblju između dva rata ta se djelatnost uglavnom svodila na popravke, a u tom su razdoblju na području Bjelovarsko-bilogorske županije sagrađene samo jedne orgulje. Riječ je o orguljama u župnoj crkvi u Daruvaru koje je sagradio Vjenceslav Holub (1925.) (Herout, 2001., str. 78). Župe koje su željele nabaviti nove orgulje, zbog novonastalih prilika, to nisu mogle učiniti. Kao primjer navedimo župe Veliko Trojstvo⁵⁰ i Nova Rača.⁵¹

Orguljski fond tijekom Drugoga svjetskog rata i poraća

Strahovita ratna razaranja, kako posredna tijekom Drugoga svjetskog rata, tako i neposredna tijekom poraća, za posljedice su imala dotad nevidene razmjere stradanja i devastacije kulturne, a samim time i sakralne baštine. Pritom su uvelike stradale neke orgulje, a neke su i potpuno uništene. Prema poznatim podacima, tijekom Drugoga svjetskog rata i poraća stradale su najmanje jedanaestere orgulje, od čega su troje orgulje potpuno uništene. Dolaskom komunista na vlast 1945. godine počinje sustavno marginaliziranje te posredno i neposredno uništavanje sakralne baštine na području Hrvatske.⁵²

⁴⁸ NAZ; NDS predmetni spis br. 3835/1920.

⁴⁹ Za usporedbu, spomenimo kako je na području današnje Koprivničko-križevačke županije od rekvizicije bio izuzet jedan instrument, a na području Sisačko-moslavačke njih čak četrnaest. Vidi: NAZ, NDS predmetni spis br. 3835/1920.

⁵⁰ ŽA Veliko Trojstvo, Knjiga znamenitosti Župe Trojstvske uređena po Antunu Lavoslavu Fetzer župniku u Trojstvu 1851. godine.

⁵¹ NAZ, NDS predmetni spis br. 464/1923.

⁵² O stradanju sakralne baštine na području Zagrebačke nadbiskupije ponajviše je pisao dr. Stjepan Kožul. Vidi djela: Kožul, 2000., str. 7-76, 2004.

Sistematizacijom prikupljenih podataka dolazimo do podatka kako su tada (1945. godine) na današnjem geografskom području Bjelovarsko-bilogorske županije postojale (najmanje) 33 orgulje (sagrađene u razdoblju 1753. – 1925. godine).⁵³

Popis oštećenih i uništenih orgulja u Drugome svjetskom ratu⁵⁴

1. Bjelovar, Gebrüder Rieger, 1914. (Medar, 2001., str. 5)
2. Bojana, Adam Đuvić, 1829.⁵⁵
3. Čazma, J. Hencke / A. Pfligler, 1767. (Kožul, 2000., str. 40)
4. Đulovac, nije poznato, nije poznato⁵⁶
5. Hercegovac, nije poznato, nije poznato (Kožul, 2004., str. 314)
6. Ivanska, A. Mölzer, 1911. (Kožul, 2004., str. 55)
7. Kapela, P. Pump, 1845.⁵⁷
8. Križ Gornji, nije poznato, nije poznato⁵⁸
9. Ladislav, A. Mölzer, 1913. (Kožul, 2004., str. 315)
10. Sirač, A. Mölzer, oko 1910. (Kožul, 2004., str. 29)
11. Šandrovac, Ferdinand Heferer, 1886. (Kožul, 2000., str. 55)

Orguljari nastanjeni na području Bjelovarsko-bilogorske županije

Pouzdanano znamo kako na području Županije nije djelovala nijedna gradionica orgulja, točnije nije bilo nijedne radionice koja bi gradila orgulje. Kao što je i ranije navedeno, sistematizacijom podataka pronađenih tijekom obrade predmetnih spisa Nadbiskupskog duhovnog stola vezanih uz popravke orgulja te župnih računskih knjiga utvrđeno je kako su krajem 19. i početkom 20. stoljeća na području Županije djelovala četiri orguljara. Riječ je o orguljarima Franji Barti, Johannu i Josephu Bisu te Stjepanu Požežancu. Biografski su podaci o njima oskudni, gotovo da ih nema, a

⁵³ Orgulje iz župne crkve u Dežanovcu uklonjene su prije Drugoga svjetskog rata. NAZ, NDS predmetni spis br. 3747/1933.

⁵⁴ Orgulje na tamnije otisnutim lokalitetima u potpunosti su uništene tijekom Drugog svjetskog rata i poraća.

⁵⁵ Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Ostavština Ladislava Šabana (dalje: HAZU, OLŠ), lokalitet Bojana Brdo.

⁵⁶ Povjerenstvo za orgulje Bjelovarsko-križevačke biskupije, Zapisi Alojzija Čunčića (dalje: PZOBKB, ZAC), lokalitet Miokovićevo.

⁵⁷ Liber memorabilium Parochiae Capeliensis ab anno 1830.

⁵⁸ Orgulje su iz kapele uklonjene 1960-ih godina. Usmeno priopćio orguljar Alen Kvaternik.

njihova je djelatnost skromna. Tek će daljnja istraživanja potvrditi je li i u kojoj mjeri uopće riječ o orguljarima u pravom smislu te riječi ili samo o „popravljačima”.⁵⁹

Barta Franjo živio je u Kipu kod Sirača. Za sada su nam poznate tri njegove djelatnosti, a riječ je o popravcima orgulja u župnim crkvama u Pakracu (1896.),⁶⁰ Dežanovcu (1901.)⁶¹ i Tomašici (1902.).⁶²

Bis Ivan (Johann) i Josef živjeli su u Hercegovcu, a za sada nam nije poznato jesu li bili u krvnom srodstvu. Dosad su nam poznate dvije Ivanove te tri Josefove djelatnosti. Ivan je popravljao orgulje u župnim crkvama u Novoj Rači (1898.)⁶³ i Kaniškoj Ivi (1900.),⁶⁴ a Josef u župnim crkvama u Garešnici (1897. i 1899.)⁶⁵ te Velikoj Trnovitici (1898.).⁶⁶

Stjepan Požežanec, prema navodu L. Šabana, bio je stolar i orguljar koji je došao iz Mađarske te se nastanio u Gudovcu.⁶⁷ Popravljao je orgulje u današnjoj katedrali u Bjelovaru (1881., 1884., 1885. i 1900.).⁶⁸

Popis postojećih orgulja na području Bjelovarsko-bilogorske županije abecednim redom

Mjesto	Biskupija	Godina	Graditelj	Šifra ⁶⁹
1. Bjelovar, katedrala	Bjelovarsko-križevačka	1901.	Gebrüder Rieger	P/M/12/2/P
2. Bjelovar, Sv. Antun	Bjelovarsko-križevačka	1908.	Sebastijan Dobnik	E/E/6/1/P
3. Bojana	Bjelovarsko-križevačka	1829.	Adam Žuvić	M/M/6/1
4. Ciglena	Bjelovarsko-križevačka	1842.	Paul Pump	M/M/8/1/P
5. Čazma	Bjelovarsko-križevačka	1767.	Hencke/Pfliegler	M/M/14/2/P
6. Daruvar	Požeška	1925.	Vaclav Holub	P/P/6/1/P
7. Donji Mosti	Varaždinska	1888.	Ferdinand Heferer	M/M/10/1/P

⁵⁹ Najčešće je riječ o domaćim mještanima koji su i bez orguljarskog naukovanja i znanja otklanjali manje mehaničke kvarove na orguljama. Analizom iznosa novca što su ga dobivali za svoj trud mogla bi se približno procijeniti razina njihove orguljarske stručnosti.

⁶⁰ NAZ, NDS predmetni spis br. 2735/1896.

⁶¹ NAZ, NDS predmetni spis br. 3700/1901.

⁶² NAZ, NDS predmetni spis br. 4914/1902.

⁶³ ŽA Nova Rača, Knjiga računa župne crkve (1876. – 1901.)

⁶⁴ NAZ, NDS predmetni spis br. 5664/1900.

⁶⁵ ŽA Garešnica, Knjiga crkvenih računa župne crkve u Garešnici i kapela sv. Marije Magdalene u Kapelici (1896. – 1930.).

⁶⁶ NAZ, NDS predmetni spis br. 2610/1904.

⁶⁷ HAZU, OLŠ orguljar Požežanec.

⁶⁸ ŽA Bjelovar, Knjiga računa (1881. – 1916.).

⁶⁹ Skraćena oznaka osnovnih elemenata: registarski prijenos / svirni prijenos / broj registara / broj manuala / pedal. Skraćene su sljedećeg značenja: P – pneumatski, M – mehanički, E – elektromagnetni.

8. Gornji Draganec	Bjelovarsko-križevačka	1877.	Michael Heferer	M/M/10/1/P
9. Garešnica	Bjelovarsko-križevačka	1843.	Franz Seibler	M/M/6/1
10. Gornja Petrička	Bjelovarsko-križevačka	1800.	Josip Otonič	M/M/8/1
11. Gornji Miklouš	Bjelovarsko-križevačka	1901.	Ferdinand Heferer	M/M/4/1
12. Grubišno Polje	Bjelovarsko-križevačka	1905.	Antonin Mölzer	P/P/8/2/P
13. Ivanska	Bjelovarsko-križevačka	1911.	Antonin Mölzer	P/P/12/2/P
14. Kaniška Iva	Bjelovarsko-križevačka	1860.	Anton Schimenz	M/M/5/1
15. Nova Rača	Bjelovarsko-križevačka	1753.	Cirijak Jäger?	M/M/8/1/P
16. Nevinac	Bjelovarsko-križevačka	1891.	Ferdinand Heferer	M/M/12/1/P
17. Samarica	Bjelovarsko-križevačka	1913.	Antonin Mölzer	P/P/7/1/P
18. Sirač	Požeška	1910.	Antonin Mölzer	P/P/5/1/P
19. Stara Plošćica	Bjelovarsko-križevačka	1895.	Ferdinand Heferer	M/M/4/1
20. Šandrovac	Bjelovarsko-križevačka	?	nije poznato	M/M/12/1/P
21. Rovišće	Bjelovarsko-križevačka	1901.	Gebrüder Rieger	P/P/15/2/P
22. Štefanje	Bjelovarsko-križevačka	1913.	Ferdinand Heferer	P/P/7/1/P
23. Tomašica	Bjelovarsko-križevačka	1910.	Antonin Mölzer	P/P/10/2/P
24. Velika Pisanica	Bjelovarsko-križevačka	1909.	Antonin Mölzer	P/P/10/2/P
25. Velika Pisanica	Kalvinska crkva	oko 1903.	Nandor Pappert	M/M/6/1/P
26. Velika Trnovitica	Bjelovarsko-križevačka	1903.	Gebrüder Rieger	P/P/5/1/P
27. Veliki Grđevac	Bjelovarsko-križevačka	1835.	nije poznato	M/M/8/1/P
28. Veliko Trojstvo	Bjelovarsko-križevačka	1802.	Josip Otonič	M/M/11/1/P
29. Vrtlinska	Sisačka	1881.	Michael Heferer	M/M/9/1/P
30. Zrinski Topolovac	Bjelovarsko-križevačka	1904.	Gebrüder Rieger	P/P/8/1/P

Umjetnička vrijednost postojećeg fonda

Sukladno stručnim kriterijima o valorizaciji orgulja koji se očituju po starosti, raritetnosti, izvornoj očuvanosti, graditelju itd., mjerimo vrijednost orguljske baštine.⁷⁰ Postojeći fond orgulja i orguljskih pozitiva raznih stilova te različitih orguljarskih škola obogaćuje fond instrumentarija i kulturnu baštinu kako Bjelovarsko-bilogorske županije tako i Republike Hrvatske te nam ukazuje na kulturološke veze sa zapadnim zemljama. Orgulje mogu imati pravni status pojedinačno zaštićenoga kulturnog dobra ili mogu biti zaštićene u sklopu cjelovitoga crkvenog inventara. S obzirom na razinu zaštite, mogu biti trajno ili preventivno zaštićene.⁷¹

⁷⁰ Tematiku i problematiku stručnih kriterija o valorizaciji orgulja obradio je organolog E. Armano (Armano, 2019., str. 117-184).

⁷¹ Ukoliko je čitatelj zainteresiran za pravne statuse zaštite, neka pogleda „Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara“.

Od trideset postojećih instrumenata 2021. godine,⁷² dvanaest ih ima status pojedinačno zaštićenoga kulturnog dobra, a jedan čeka izdavanje rješenja. Točnije, osam instrumenata ima status trajno zaštićenoga kulturnog dobra, četiri preventivnog, a jedan čeka rješenje za zaštitu.⁷³

Popis orgulja sa statusom trajno zaštićenoga kulturnog dobra

1. Ciglena, Paul Pump, 1842.
2. Čazma, Johann Hencke / Anton Pfligler, 1767.
3. Daruvar, Vaclav Holub, 1925.
4. Garešnica Franz Seibler, 1843.
5. Gornja Petrička, Josip Otonič, 1800.
6. Ivanska, Antonin Mölzer, 1911.
7. Nova Rača, Cirijak Jäger, 1753.
8. Veliko Trojstvo, Josip Otonič, 1802.

Popis orgulja sa statusom preventivno zaštićenoga kulturnog dobra

1. Kaniška Iva, Anton Schimenz, 1860.
2. Tomašica, Antonin Mölzer, 1910.
3. Velika Trnovitica, Gebrüder Rieger, 1903.
4. Veliki Grđevac, nije poznato, 1835.

Popis orgulja koje čekaju rješenje o statusu zaštićenoga kulturnog dobra

5. Gornji Draganec, Michael Heferer, 1877.

Opći podaci o instrumentima sa statusom pojedinačno zaštićenoga kulturnog dobra i njihov povijesni put

U nastavku teksta navedeni su i opisani instrumenti abecednim redom po lokalitetima. Na samom početku navedeno je vrijeme gradnje orgulja. Slijede tehničke značajke: broj registara, vrsta registarske i svirne trakture, odnosno prijenosa te svi poznati podaci o popravcima.

⁷² Može se primijetiti kako su nakon Drugoga svjetskog rata (1945. godine) na obrađenom području postojale 33 orgulje, a 2021. godine 30- ere orgulje. To nije pogreška. Orgulje u kapeli u Križu Gornjem (Župa Sv. Mihaela arkandela, Zrinski Topolovac) uklonjene su 1960-ih godina (vidi: PZOBKB: lokalitet Križ Gornji), Predavcu (Župa Presvetog Trojstva, Rovišće), 1980-ih godina (vidi: PZOBKB: lokalitet Predavec), a orgulje u župnoj crkvi u Đulovcu nakon 1960-ih (vidi: PZOBKB: ŽAČ, lokalitet Miokovićevo).

⁷³ Za podatke zahvaljujem gđi Zrinki Studen, djelatnici Konzervatorskog odjela u Bjelovaru.

Doneseni podaci ponajviše se baziraju na zapisima koje je autor prikupio tijekom obilaska obrađenih lokaliteta. Osim toga, korišteni su i zapisi Ministarstva kulture i medija Republike Hrvatske koje je radio L. Šaban⁷⁴ te razni podaci iz ostavštine Ladislava Šabana i Alojzija Čunčića. Podaci su dopunjeni i zapisima iz crkvenih arhiva (kanonskih vizitacija, predmetnih spisa, župnih spomenica, računskih knjiga itd.). Nakon toga, opisan je smještaj instrumenta u sakralnom prostoru te smještaj sviraonika. Na samom kraju donesen je opseg manualne i pedalne klavijature te registarska dispozicija sa svim spojevima, kolektivima i pomagalima.

Ciglana⁷⁵

Župna crkva Sv. Šimuna i Jude Tadeja

Pedalni pozitiv djelo je zagrebačkog orguljara Paula Pumpa, sagrađen 1842. godine⁷⁶ kao opus 33. Ima osam registara raspoređenih na jedan manual i pedal. Registarska i svirna traktura mehaničke su, a zračnica je s tonskim kancelama i s kliznicama. Popravljen je i očišćen 1893. godine, a 1904. popravljao ga je Stanko Peruzzi.⁷⁷ Zbog umjetničke i povijesne vrijednosti, tijekom Prvoga svjetskog rata bio je izuzet od rekvizicije.⁷⁸ Ponovno je popravlján 1943. godine, a popravak je tada bio povjeren križevačkom orguljaru Viktoru Erhaticu.⁷⁹ Tijekom pregleda 1972. godine L. Šaban zabilježio je kako je instrument izvrsne zvučnosti.⁸⁰ Godine 2012. i 2021. nije bio u uporabi.

Pedalni pozitiv, najrjeđi je tip instrumenta iz porodice orgulja, a na području Republike Hrvatske sačuvana su samo tri takva instrumenta, od čega su dva sačuvana proizašla iz Pumpove gradionice (Đurakić, 2021., str. 15). Osim toga, ciglanskom instrumentu organološku vrijednost daje sačuvanost u izvornom obliku.

Pedalni pozitiv smješten je u središnjem dijelu uz ogradu pjevališta. SviraoNIK je ugrađen u niši na stražnjoj strani kućišta i zatvaraju ga dvokrilna vrata. Manubriji su smješteni s lijeve i desne strane manuala. Postoje dva klinasta naizmjenično crpeće-spremišna mijeha (smještena ispod podesta za svirača). Pokreće se potiskivanjem dviju poluga.

⁷⁴ Ministarstvo kulture i medija Republike Hrvatske (dalje: MKIMRH), Uprava za zaštitu kulturne baštine, Zapisnici popisa orgulja 1972. – 1977.

⁷⁵ Instrument je orguljarsko-organološki obrađen 2. 6. 2012. te 9. 3. 2021. PZOBKB: lokalitet Ciglana.

⁷⁶ ŽA Ciglana, Knjiga Spomenica počam od godine 1876.– Ciglana.

⁷⁷ NAZ, ŽA Ciglana, blagajnički dnevnik ž. c., 1891. – 1908.

⁷⁸ NAZ, NDS predmetni spis br. 3835/1920.

⁷⁹ NAZ, ŽA Ciglana, blagajnički dnevnik župne crkve, 1908. – 1945.

⁸⁰ MKIMRH, Zapisnik popisa, lokalitet Ciglana.

Dispozicija:

Manual: C/E – d³

Gedeckt 8', Principal 4', Flöte 4', Octav 2', Quint 1 ½', Mixtur 2f

Pedal: C/E – a(12 tonova)

Violonbass 8', Octavbass 4'

Čazma⁸¹

Župna crkva sv. Marije Magdalene

S orguljarsko-organološkog te kulturološkog aspekta na području Bjelovarsko-bilogorske županije sasvim sigurno najvrjednije su orgulje u župnoj crkvi u Čazmi. One su sagrađene u bečkoj gradionici orgulja Johanna Henckea, a u Čazmu ih je postavio njegov zet Anton Pfligler 1767. godine (Kožul, 1999., str. 111, 124). Imaju četrnaest registara raspoređenih na dva manuala i pedal. Registarska i svirna traktura mehaničke su, a zračnice su s tonskim kancelama i s kliznicama. Godine 1837. popravljao ih je P. Pump, ⁸² 1878. Ignatz Maschek, a 1884. posao njihova popravka bio je povjeren Johannu Smolleu. ⁸³ Slovenac Vincenc Marchisetti orgulje je popravljao i ugadao 1893. godine. Manji popravak izveden je i 1904., a 1907. godine popravljao ih je Ivan (Johann) Hall. ⁸⁴ Novu pedalnu klavijaturu 1911. godine ugradili su Josip i Viktor Erhatic. ⁸⁵ Nakon toga u dva navrata popravljao ih je Slovenac Josef Marchisetti, prvi put 1921. za 6.000 dinara te ponovno 1936. godine za 12.000 dinara. ⁸⁶ Orgulje su 1926. godine bile u lošem stanju i raštimate te ih je bilo potrebno popraviti. Sljedeće (1927.) godine popravljali su ih Adam Bačani i Andrija Kolaric. Taj popravak bio je popraćen nizom nejasnoća i tužbi između župnika i „majstora”. ⁸⁷ Orgulje su popravljane i 1942. godine, a tada ih je popravljao Ivan Erwin Aigner. Godine 1983. završila je desetogodišnja obnova orgulja koju je izvela Umjetnička radionica Heferer iz Zagreba, ⁸⁸ a tom ih je prilikom kolaudirao Anđelko Klobučar. Godine 1992., zbog neposredne ratne opasnosti, bile su demontirane i premještene u Zagreb u prostore Umjetničke radionice Heferer. Po prestanku

⁸¹ Instrument je orguljarsko-organološki obrađen 20. 6. 2012. PZOBKB: lokalitet, Čazma.

⁸² ŽA Čazma, Protocollum Rerum memorabilium a 1825. Mense Aprili inchoatum – Čazma.

⁸³ Umjetnička radionica Heferer, Zagreb (dalje: URH), Predmetni spis – orgulje u Čazmi, 2012.

⁸⁴ NAZ, NDS, predmetni spis br. 2919/1907.

⁸⁵ NAZ, NDS predmetni spis br. 2529/1911.

⁸⁶ NAZ, ŽA Čazma, računska knjiga ž. c., 1918. – 1969.

⁸⁷ NAZ, ŽA Čazma, predm. 28, orgulje župne crkve, 1926. i NAZ, NDS predmetni spis br. 7902/1928.

⁸⁸ NAZ, ŽA Čazma, predm. 28, orgulje župne crkve, 1976. – 1983. i NAZ, NDS predmetni spis br. 1072/1983.

ratnih djelovanja 1996. godine vraćene su na pjevalište.⁸⁹ Godine 2012. bile su u uporabi, no zbog radova u crkvi, orgulje su demontirane i prevezene u Umjetničku radionicu Heferer.

Riječ je o jednom od najvrjednijih instrumenata na području Republike Hrvatske, ali i Europe, s obzirom na činjenicu da je malen broj instrumenata iz te gradionice sačuvan. Čazmanske orgulje, s obzirom na vrijeme nastanka, po svojoj koncepciji izlaze iz okvira kod nas do tada uobičajenih tradicionalnih oblika i sastava te ostavljaju utisak škole naprednijeg centra onog vremena, u ovom slučaju Beča. Posebnosti po kojem se razlikuju od ostalih instrumenata tog vremena jesu slobodnostojeći sviraonik između pozitiva u ogradi pjevališta i glavnog ustroja na zaleđu. U registarskoj dispoziciji posebnost je pojava 16- stopnog registra *fagot*, što je jedan od najranijih primjera javljanja tog registra na području sjeverne Hrvatske (Đurakić, 2015., str. 63-64). Riječ je o instrumentu s jednim od najljepših rokoko kućišta na području Republike Hrvatske.

Čazma, orgulje, 2011. g., Goran Bekina

⁸⁹ Usmeno priopćio orguljar Ivan Faullend Heferer.

Orgulje su smještene u središnjem dijelu pjevališta. Sviraonik je smješten ispred kućišta orgulja. Glazbeni ustroj drugog manuala nalazi se u kućištu ugrađenom u ogradu pjevališta. Manubriji su smješteni u dva vodoravna niza s lijeve i desne strane manuala. Postoje jedan crpeći i spremišni mijeh te električno puhalo.

Dispozicija:

I. manual: C/E – c³

Porduna 8', Waldflöte 8', Principal 4', Flauta 4', Quint 3', Octav 2', Mixtur 4f

II. manual: C/E – c³

Coupel 8', Flechten 4', Dulcisona 4', Principal 2'

Pedal: C/E – a

Sub bass 16', Octav bass 8', Fagot 16'

Spojevi:

II – I

Daruvar⁹⁰

Župna crkva Presvetog Trojstva

Orgulje su djelo Vjenceslava (Vaclava) Holuba, sagrađene 1925. godine (Herout, 2001., str. 78). Imaju šest registara raspoređenih na jedan manual i pedal. Registararska i svirna traktura pneumatske su, a zračnice su s registarskim kancelama i s čunjastim ventilima. Dana 11. srpnja iste (1925.) godine kolaudirao ih je o. Kamilo Kolb (Kolb, 1925., str. 161). Godine 1959. čistio ih je i popravio Milan Majdak, a tada je orguljama ugrađeno i električno puhalo.⁹¹ Ivan Faullend Heferer popravljao ih je 1964. i 1971. godine.⁹² Tijekom pregleda 1973. godine L. Šaban zabilježio je kako su orgulje tada bile u dobrom stanju te kako spadaju u red najuspjelijih Holubovih radova.⁹³ Godine 2008. temeljito ih je uredila Umjetnička radionica Heferer iz Zagreba. Godine 2020. bile su u uporabi.

Daruvarske orgulje tipični su manji liturgijski instrument proizašao iz manje provincijalne sredine, u ovom slučaju Požege. Ujedno je riječ o posljednjem sagrađenom (sačuvanom) Holubovu instrumentu na području Republike Hrvatske. Nje-

⁹⁰ Instrument je orguljarsko-organološki obrađen 3. 7. 2020. PZOBKB: lokalitet, Daruvar.

⁹¹ PZOBKB: ZAČ, lokalitet Daruvar.

⁹² NAZ, NDS predmetni spis br. 3053/1964. i 895/1971.

⁹³ MKIMRH, Zapisnik popisa, lokalitet Daruvar.

gove tehničke i umjetničke značajke upućuju kako je riječ o jednom od najuspjelijih Holubovih radova.

Orgulje su smještene u središnjem dijelu pjevališta. Sviraonik je smješten s lijeve strane kućišta i ugrađen je u ogradu pjevališta. Manubriji su smješteni u vodoravnom nizu iznad manuala. Postoje jedan crpeći i spremišni mijeh te električno puhalo.

Daruvar, orgulje, 2022. g., Goran Bekina

Dispozicija:

Manual: C – f³

Principal 8', Bourdon 8', Salicional 8', Octav 4', Mixtura 2 2/3'

Pedal: C – d¹

Subbass 16'

Spojevi:

man-ped, sup-man, sub-man

Kolektivi:

P, MF, Pleno

Garešnica⁹⁴

Župna crkva Pohoda Blažene Djevice Marije

Orgulje (bez pedala) koje se nalaze u župnoj crkvi u Garešnici djelo su zagrebačkog orguljara Franza Seiblera, a sagrađene su 1843. godine.⁹⁵ Imaju šest registara. Registarska i svirna traktura mehaničke su, a zračnica je s tonskim kancelama i s kličnicama. J. Bis popravljao ih je 1897. te ponovno 1899., a Ivan Krsnik te S. Peruzzi 1901., odnosno 1907. godine.⁹⁶ Godine 1911. popravio ih je i pregradio Juraj Dobnik. Tada je sagrađen novi sviraonik, koji je postavljen ispred kućišta, a registarska i svirna traktura potpuno su pregrađene.⁹⁷ Sljedeće (1912.) godine popravljao ih je Joseph Wašiček,⁹⁸ a 1915. mijeh je popravio jedan domaći čovjek.⁹⁹ Vaclav Roušal orgulje je popravljao 1922. godine s dopuštenjem NDS-a,¹⁰⁰ a 1927. M. Majdak.¹⁰¹ Orgulje su bile popravljane 1951. te 1960. godine, a popravak je tada ponovno bio povjeren M. Majdaku.¹⁰² Tijekom pregleda 1972. godine L. Šaban zabilježio je kako orgulje tada nisu bile potpuno ispravne.¹⁰³ Godine 2012. i 2017. bile su djelomično

⁹⁴ Instrument je orguljarsko-organološki obrađen 21. 8. 2012. i 11. 8. 2017. PZOBKB: lokalitet, Garešnica.

⁹⁵ ŽA Garešnica, Spomenica Župe Garešnica, svezak I, 1748. – 1936.

⁹⁶ ŽA Garešnica, Knjiga crkvenih računa župne crkve u Garešnici i kapela sv. Marije Magdalene u Kapelici.

⁹⁷ ARMANO 2006: 341. i NAZ, NDS, predmetni spis br. 6448/1912.

⁹⁸ PZOBKB: ZAČ, lokalitet Garešnica.

⁹⁹ NAZ, NDS predmetni spis br. 7040/1915.

¹⁰⁰ NAZ, NDS predmetni spis br. 8810/1922.

¹⁰¹ Kanonska vizitacija (dalje: KV), dekanat garešnički, 1935.

¹⁰² KV, dekanat garešnički, 1952. i 1963.

¹⁰³ MKIMRH, Zapisnik popisa, Garešnica.

u upotrebi. Demontirane su i prevezene u Zagreb, u prostore Umjetničke radionice Heferer, na temeljitu restauratorsko-konzervatorsku obradu 2017. godine.

Orgulje (bez pedala) u župnoj crkvi u Garešnici posljednje su i jedino njegovo sačuvano djelo uopće. F. Seibler koncipirao je i gradio registre s 49 svirala, odnosno opseg manuala jest C – c³ te spada u graditelje koji su kod nas među prvima donijeli tekovine gradnje koje su u sjevernim zemljama već postale prevladavajući standard ili grade klavijaturu manuala s punim kromatskim opsegom.

Orgulje bez pedala smještene su u središnjem dijelu pjevališta. Sviraonik je smješten ispred kućišta (izvorno je bio smješten sa stražnje strane kućišta). Manubriji su smješteni u vodoravnom nizu s lijeve i desne strane manuala. Postoje jedan crpeći i spremišni mijeh te električno puhalo.

Garešnica, orgulje, 2014. g., Goran Bekina

Dispozicija:¹⁰⁴Manual: C – c³*Bordunal 8', Principal 4', Copula 4', Octava 2', Quinte 1½', Mixtura 2f 1' + ½'*Gornja Petrička¹⁰⁵*Kapela sv. Petra, Župa sv. Katarine, Samarica*

Orgulje (bez pedala) koje su 2012. godine evidentirane u kapeli u Gornjoj Petrički bile su do 1913. godine smještene u župnoj crkvi u Samarici. Djelo su slovenskoga graditelja orgulja (iz Maribora) Josipa Otoniča, a sagrađene su 1800. godine (Škulj, 2013., str. 173) kao opus 27. Imaju osam registara. Registarska i svirna traktura mehaničke su, a zračnica je s tonskim kancelama i s kliznicama. J. Barlé navodi pak da je graditelj tog instrumenta župnik Josip Đurkovečki (Barlé, 1913., str. 52-53). Da ta tvrdnja nije točna, navodi i L. Šaban (Šaban, 1973., str. 40-41), a to je sa sigurnošću utvrđeno tijekom pregleda 2012.¹⁰⁶ Prema zapisu koji je J. Barlé komentirao, očito je nastao propust u prijevodu.

IOSEPHUS GYURKOVECS: KY PAROCHUS SZAMA: RICZENSIS FIERI ET IM: PONI CURAVIT 20. IULY 800.

Zapis pronađen u zračnoj komori glasi (koliko ga je bilo moguće iščitati): *Joseph Ottonit(sch)er Burger(licher) Orgelbauer in Marburg Verferdiget 1800. No 27.* L. Šaban zabilježio je tijekom pregleda 1972. godine da su u dosta lošem stanju i izvan upotrebe.¹⁰⁷ Isto stanje zabilježeno je 2012. i 2021. godine.

Organološku vrijednost instrumentu daje očuvanost u posve izvornom stanju.

Orgulje bez pedala smještene su u središnjem dijelu, uz ogradu pjevališta. Sviraočnik je smješten sa stražnje strane kućišta. Manubriji su smješteni u okomitom nizu sa svake strane manuala. Postojala su dva klinasta izmjenično crpeće-spremišna mijeha.¹⁰⁸

¹⁰⁴ U Zapisniku popisa, lokalitet Garešnica i Armano, 2006., str. 341, nalazimo sljedeću registarsku dispoziciju: *Bourdonflöte 8', Principal 4', Lieblichgedeckt 4' Quinta 2½' Octava 2' i Superoctav 1'*. Tijekom orguljarsko-organološke obrade 21. 8. 2012. utvrđeno je kako ta dispozicija nije ispravna, već je ispravna ona navedena u tekstu.

¹⁰⁵ Instrument je orguljarsko-organološki obrađen 21. 8. 2012. te 2. 2. 2021. PZOBKB: lokalitet, Gornja Petrička.

¹⁰⁶ PZOBKB: lokalitet, Gornja Petrička.

¹⁰⁷ MKIMRH, Zapisnik popisa, lokalitet Gornja Petrička.

¹⁰⁸ Godine 2014. mjevovi su bili demontirani i smješteni u prolazu za tavan.

Dispozicija:

Manual: C/E – c³

Portun 8' (nekoliko otvorenih svirala),¹⁰⁹ Copula maior 8', Principal 4', Copula minor 4', Octav 2', Quint 1 1/3', Superoctav 1', Quint 2/3'

Gornji Draganec¹¹⁰

Župna crkva Pohoda Blažene Djevice Marije

Orgulje su sagrađene 1877. godine za cijenu od 1.300 forinti, a djelo su Michaela Heferera. Imaju deset registara raspoređenih na jedan manual i pedal. Registarska i svirna traktura mehaničke su, a zračnice su s tonskim kancelama i s kliznicama. Kolaudio ih je Vatroslav Kolander, tadašnji orguljaš zagrebačke katedrale. Riječ je o jednim od najstarijih sačuvanih orgulja proizašlih iz Hefererove radionice koje imaju registre raspoređene samo na jedan manual i pedal. U dva ih je navrata popravljao Slovenac J. Marchisetti, 1921.¹¹¹ te ponovno 1937. Orguljaš Valent Novačić ponešto ih je popravio 1947. godine.¹¹² Tijekom pregleda 1972. godine L. Šaban zabilježio je da su orgulje tada bile zapuštene i izvan uporabe.¹¹³ Isto stanje zatečeno je 2012. te 2021. godine.

Organološku važnost orguljama daje činjenica kako je riječ o jednom od prvih instrumenata na području Republike Hrvatske proizašlom iz gradionice Heferer koji najavljuje fazu „romantične” koncepcije instrumenata. Premda je opseg pedala i dalje klasicistički (C – f), javljanje čak četiri 8- stopna registra u manualnoj dispoziciji, usto i uže menzuriranog 8- stopnog *salicionala/gambe*, definitivno najavljuje novo razdoblje u poimanju koncepcije sastavljanja registarske dispozicije. Registri iz porodice gudača ubuduće će postati neizostavan dio registarske dispozicije. Riječ je o prvom takvom 8- stopnom registru koji je Heferer ugradio u svoje orgulje.

Orgulje su smještene u središnjem dijelu pjevališta. Sviraonik je smješten ispred kućišta. Manubriji su smješteni s lijeve i desne strane manuala. Postoje jedan crpeći i spremišni mijeh te električno puhalo.

¹⁰⁹ S obzirom na to da je tijekom pregleda orgulja nedostajao dio foničkog materijala, pregledom *in situ* nije bilo moguće utvrditi koliko točno svirala postoji u tom registru (precizan nije ni L. Šaban u Zapisniku popisa, lokalitet Gornja Petrička).

¹¹⁰ Instrument je orguljarsko-organološki obrađen 13. 8. 2012. i 2. 2. 2021. PZOBKB: lokalitet, Gornji Draganec.

¹¹¹ NAZ, NDS predmetni spis br. 130/1922.

¹¹² ŽA Gornji Draganec, Liber memorabilium parochiae Draganecensis anno 1883. inchoatus.

¹¹³ MKIMRH, Zapisnik popisa, lokalitet Draganec.

Dispozicija:

Manual: C – f³

Principal 8', Flauto 8', Coppel 8', Gamba 8', Octav 4', Flöte 4', Quinte 3', Mixtur 2f

Pedal: C – f

Subbass 16', Octavbass 8'

Spojevi:

man-ped

Ivanska¹¹⁴

Župna crkva sv. Ivana Krstitelja

Župa je 1910. godine uputila molbu Nadbiskupskom duhovnom stolu (NDS) da odobri nabavu novih orgulja. Na preporuku župnika iz Grubišnog Polja, ponuda za nove zatražena je od češkog orguljara Antonina Mölzera iz Kutne Hore. Ona je tada poslana na pregled Franji Duganu St., koji ju je, uz određene korekcije, odobrio. Ugovor za gradnju ubrzo je postignut te su nove orgulje bile sagrađene već sljedeće (1911.) godine.¹¹⁵ Imaju dvanaest registara raspoređenih na dva manuala i pedal. Registarska i svirna traktura pneumatske su, a zračnice su s registarskim kancelama i s džepnim mješćicima. Kolaudirao ih je F. Dugan. Orgulje je u dva navrata popravljao V. Erhatic, i to 1916. i 1926. godine (List i sur., 1927., str. 109). Oštećene su tijekom Drugoga svjetskog rata (Kožul, 2004., str. 55), a posljednje ih je 1952. godine popravljao i čistio župni orguljaš.¹¹⁶ Tijekom pregleda 1972. godine L. Šaban zabilježio je kako su orgulje u djelomično svirnom stanju.¹¹⁷ Godine 2012. i 2021. nisu bile u uporabi.

U vrijeme nastanka ovog djela to su bile jedine Mölzerove orgulje koje su imale status pojedinačno zaštićenoga kulturnog dobra uopće. Riječ je o najvećem (s obzirom na broj registara) te najznačajnijem Mölzerovu instrumentu na području Bjelovarsko-bilogorske županije.

Orgulje su smještene u središnjem dijelu pjevališta. Sviraonik je smješten ispod kućišta orgulja. Manubriji su smješteni u vodoravnom nizu iznad drugog manuala. Postoje jedan crpeći i spremišni mijeh te električno puhalo.

¹¹⁴ Instrument je orguljarsko-organološki obrađen 13. 8. 2012. i 20. 1. 2021. PZOBKB: lokalitet, Ivanska.

¹¹⁵ NAZ, NDS predmetni spis br. 1114/1912.

¹¹⁶ PZOBKB, ZAČ, lokalitet Ivanjska.

¹¹⁷ MKIMRH, Zapisnik popisa, lokalitet Ivanska.

Dispozicija:

I. manual: C – f³*Principal 8', Poklopljenica 8', Gamba 8', Salicional 8', Octava 4', Mixtura 2 2/3'*II. manual: C – f³*Gusleni principal 8', Pijev anderski 8' (sic!), Pijev nebeski 8', Frula poprečna 4'*Pedal: C – d¹*Subbass 16', Violonbass 16'*

Spojevi:

II-I, I-ped, II-ped, sup II-I, sub II-I

Kolektivi:

*pleno, MF I, forte I, forte II, pedal piano***Kaniška Iva**¹¹⁸

Župna crkva Srca Marijina i sv. Jurja

Orgulje (bez pedala) djelo su Antuna Schimenza iz 1860. godine.¹¹⁹ Imaju pet registara. Registarska i svirna traktura mehaničke su, a zračnica je s tonskim kancelama i s kliznicama. Orgulje su od samog početka bile loše konstruirane, što možemo zaključiti iz činjenice da su vrlo često bila tražena dopuštenja NDS-a za njihov popravak. Popravljao ih je 1872. godine I. Maschek te 1880. Vaclav Roušal¹²⁰, a za sada nam nije poznato tko je 1895. godine izveo popravak.¹²¹ Godine 1900. orgulje su ponovno bile u neuporabivom stanju. Župa je tada, uz molbu za popravak, priložila troškovnik Johana Bisa za njihov temeljiti popravak. NDS je i taj popravak odobrio.¹²² Župa je već 1904. godine ponovno planirala popravak orgulja te je ponovno od NDS-a zatražila dopuštenje.¹²³ Godine 1925. popravljao ih je učitelj Josip Šterk. Orgulje je 1929. godine temeljito popravio Antun Kovačićek uz dopuštenje NDS-a.¹²⁴ Tijekom pregleda 1972. godine L. Šaban orgulje je zatekao u zapuštenom

¹¹⁸ Instrument je orguljarsko-organološki obrađen 12. 7. 2012. i 20. 1. 2021. PZOBBK: lokalitet, Kaniška Iva.

¹¹⁹ ŽA Kaniška Iva: Protocollum Intimatorum Parochiae Kaniška Iva anno 1815.

¹²⁰ Isto.

¹²¹ NAZ, NDS predmetni spis br. 1392/1895.

¹²² NAZ, NDS predmetni spis br. 183/1901.

¹²³ NAZ, NDS predmetni spis br. 4471/1904.

¹²⁴ NAZ, NDS predmetni spis br. 8486/1929.

stanju i izvan uporabe.¹²⁵ Na poziv župnika, 1973. godine, F. A. Soban pregledao je orgulje te je ustvrdio kako su one posve propale te kako ih se ne isplati popravljati.¹²⁶ Tijekom pregleda 2012. i 2021. godine orgulje su bile devastirane i izvan upotrebe.

To je prvi poznati instrument koji je na području Republike Hrvatske sagradio A. Schimenz te jedine njegove sačuvane orgulje bez pedala. Akustičku osnovu čini 2- stopni *principal* (izrađen s drvenim sviralama)¹²⁷ uz jedan 8- stopni i 4- stopni registar iz skupine flauta. Značajke instrumenata ukazuju na A. Schimenza kao posljednjega hrvatskog orguljara koji je na području sjeverne Hrvatske u svojem radu koristio neke značajke mletačko-dalmatinskog stila gradnje. Orgulje u župnoj crkvi u Kaniškoj lvi jedini su instrument na području Bjelovarsko-bilogorske županije čija koncepcija djelomično počiva na mletačko-dalmatinskoj tradiciji gradnje.¹²⁸

Orgulje bez pedala smještene su u središnjem dijelu pjevališta. Sviraonik je smješten uz ogradu pjevališta. Manubriji su smješteni s lijeve i desne strane manuala. Postoje jedan crpeći i spremišni mijeh.

Dispozicija:¹²⁹

Manual: C – f³

Gedeckt 8', Flauto 4', Principal 2', Quint 1 1/3', Superoctav 1'

Nova Rača¹³⁰

Župna crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije

Te najstarije (postojeće) orgulje Bjelovarsko-bilogorske županije kao nove spominju se 1753. godine.¹³¹ Organolog L. Šaban atribuciju račanskih orgulja pripisuje franjevcu Cirijaku Jägeru na temelju kronološke koincidencije graditeljeva boravka u Virovitici.¹³² Registarska i svirna traktura mehaničke su, a zračnice su s tonskim kancelama i s kliznicama. Tijekom 270- godišnje povijesti doživjele su mnoge pregradnje, što je tijekom orguljarsko-organološke obrade bio otežavajući faktor u odre-

¹²⁵ PZOBKB, Zapisnik popisa, lokalitet Kaniška lva.

¹²⁶ KV, dekanat garešnički, 1978.

¹²⁷ Do sada svi poznati i evidentirani Schimenzovi instrumenti imaju 8- stopnu principalovu osnovu.

¹²⁸ Za razliku od srednjoeuropskih instrumenata prednji dio kućišta (prospekt) se zatvara platnom, manualna zračnica je drugačije konstrukcije, ne postoji registar s više nizova svirala itd.

¹²⁹ Organolog L. Šaban u Zapisniku popisa, lokalitet Kaniška lva, navodi sljedeću registarsku dispoziciju: *Gedeckt 8', Principal 4', Gedeckt 4', Octav 3' i Quinta 1 1/3'*.

¹³⁰ Instrument je orguljarsko-organološki obrađen 2. 6. 2012. i 11. 7. 2016. PZOBKB: lokalitet, Nova Rača.

¹³¹ KV, 109/V: 133.

¹³² MKIMRH, Zapisnik popisa, lokalitet Nova Rača.

Nova Rača, orgulje, 2015. g., Goran Bekina

divanju njihovih izvornih tehničkih i umjetničkih značajki (registarska dispozicija, sustav napajanja zrakom itd.). Gaetano Moscatelli započeo ih je popravljati 1815. godine, no popravak nije dovršio jer je vrlo brzo otišao u Dalmaciju (Šaban, 1974., str. 217-260). Godine 1842. orgulje su očišćene i pregrađene te su dobile nove mje-hove.¹³³ I. Maschek popravljao ih je 1876., S. Dobnik 1882., a 1898. godine Ivan Bis.¹³⁴ Orguljama je bio popravljen i zakrpan mijeh 1904. godine. Godine 1908. isplaćena je naknada Antunu Marinčiću (stolaru) za krpanje mijeha.¹³⁵ Budući da su orgulje bile stare te ih se često trebalo popravljati, Župa je 1923. godine uputila dopis NDS-u s molbom da dopusti nabavu novih orgulja. NDS je odgovorio potvrdno te savjetovao da se za nove orgulje Župa obrati renomiranoj domaćoj gradionici Heferer.¹³⁶ S obzirom na to da je Župa bila skromnijih materijalnih mogućnosti, nove orgulje ipak nisu nabavljene. Nakon toga odlučeno je da će se orgulje popraviti. Popravku se pristupilo tijekom 1924. i 1925. godine, a tada su orgulje i obojene. Za

¹³³ ŽA Nova Rača, Liber Memorabilium Parochiae Rachensis initium sumens 1831.

¹³⁴ ŽA Nova Rača, knjiga računa, 1876. – 1901.

¹³⁵ ŽA Nova Rača, knjiga računa župne crkve, 1901. – 1925.

¹³⁶ NAZ, NDS predmetni spis br. 464/1923.

te poslove isplaćen je novac Marku Kranjcu, Jakobu Truliju i Stevi Vukmanoviću.¹³⁷ V. Erhatic orgulje je popravio 1940. godine.¹³⁸ Tijekom pregleda 1972. L. Šaban zabilježio je kako su zapuštene te djelomično u upotrebi. Potpuno izvan uporabe te u vrlo zapuštenom stanju bile su 2012. i prije demontaže 2016. godine, kada su demontirane i prevezene u Umjetničku radionicu Heferer u Zagrebu na daljnju restauratorsko-konzervatorsku obradu.

Orgulje su smještene u središnjem dijelu pjevališta. Sviraonik je smješten ispred kućišta. Manubriji su smješteni u okomitom nizu s lijeve i desne strane manuala. Postoje dva klinasta naizmjenično crpeće-spremišna mijeha.

Dispozicija:¹³⁹

Manual: C/E – c³

Portun 8', Copula maior 8', Principal 4', Flöte 4', Copula minor 4', Quinta 2 2/3', Octave 2', Mixtur 2f

Pedal:¹⁴⁰ C/E – a (13 tonova) sic!

Principalbass 8', Octavbass 4', Fagot 8'

Tomašica¹⁴¹

Župna crkva sv. Tome apostola

Nakon niza neuspjelih pokušaja, NDS je 1909. godine odobrio nabavu novih orgulja. Troškovnik je tada pregledao Vilko Novak te je o njemu iznio pozitivno mišljenje.¹⁴² Orgulje su sagrađene 1910. godine, a koštale su 3.950 kruna.¹⁴³ Imaju deset registara raspoređenih na dva manuala i pedal. Registarska i svirna traktura pneumatske su, a zračnice su s registarskim kancelama i džepnim mješčićima. V.

¹³⁷ ŽA Nova Rača, Knjiga računa župne crkve, 1876.–1901.

¹³⁸ URH, Predmetni spis – orgulje u Novoj Rači, 2016. i ŽA Nova Rača, Liber Memorabilium Parochiae Rachensis initium sumens 1831.

¹³⁹ Organolog E. Armano navodi sljedeću registarsku dispoziciju. Manual: *Copula 8', Principal 4', Flauta 4', QUINTA MAIOR 2 2/3', OCTAVA MAIOR 2', OCTAVA MINOR 1', Mixtura 2*. Pedalu: *Subbass 16', Principalbass 8', Octavbass 4' Fagot 8'*. Vidi ARMANO 2006: 262.

¹⁴⁰ Vrlo vjerojatno je dio pedalnih registara dodan naknadno, čemu svjedoče i tragovi intervencije te proširenja na stražnjem dijelu kućišta.

¹⁴¹ Instrument je orguljarsko-organološki obrađen 28. 8. 2012. i 15. 1. 2021. PZOBKB, lokalitet Tomašica.

¹⁴² Prema zapisu u NAZ, NDS predmetni spis br. 2424/1915., A. Mölzer priložio je dva troškovnika. Prema jednom, orgulje bi imale deset registara, a prema drugom, šesnaest registara. Ti troškovnici nisu se nalazili u navedenom spisu.

¹⁴³ ŽA Tomašica, Protocollum Memorabilium Parochiae Thomashyczensis 1841.

Roušal¹⁴⁴ popravio ih 1922. te ponovno 1927. godine.¹⁴⁵ Orgulje su temeljito bile popravljene 1930. godine, a njihov popravak bio je tada povjeren V. Erhaticu.¹⁴⁶ Godine 1960. temeljito ih je uredio M. Majdak. Tijekom pregleda 1972. godine L. Šaban zabilježio je kako orgulje tada nisu bile u potpunoj funkciji.¹⁴⁷ Nije poznato tko im je ugradio električno puhalo i kad. Godine 2012. i 2021. bile su djelomično u uporabi.

Riječ je o orguljama s jednim od najimpozantnijih kućišta na području Županije.

Orgulje su smještene u središnjem dijelu pjevališta. Sviraonik je smješten ispred kućišta. Manubriji su smješteni u vodoravnom nizu iznad drugog manuala. Postoje jedan crpeći i spremišni mijeh te električno puhalo.

Dispozicija:

I. manual: C – f³

Principal 8', Poklopljenica 8', Gamba 8', Octava 4', Mixtura 2 2/3'

II. manual: C – f³

Gusleni principal 8', Salicional 8', Frula poprečna 4'

Pedal: C – d¹

Subbass 16', Cello 8'

Spojevi:

II-I, I-ped, II-ped

Kolektivi:

pleno, MF I, forte I, forte II, pedal piano, pedal piano II

Velika Trnovitica¹⁴⁸

Župna crkva Sv. Martina biskupa

Nove pneumatske orgulje nabavljene su 1903. godine za 2.200 kruna od gradi-onice Gebrüder Rieger.¹⁴⁹ Imaju pet registara raspoređenih na jedan manual. Pedal nema vlastitih svirala već je trajno spojen s manualom. Registarska i svirna traktura

¹⁴⁴ NAZ, NDS predmetni spis br. 8205/1922.

¹⁴⁵ ŽA Tomašica, knjiga računa.

¹⁴⁶ Isto.

¹⁴⁷ MKIMRH, Zapisnik popisa, lokalitet Tomašica.

¹⁴⁸ Instrument je orguljarsko-organološki obrađen 13. 8. 2012. i 15. 1. 2021. PZOBKB, lokalitet Velika Trnovitica.

¹⁴⁹ ŽA Velika Trnovitica, Liber Memorabilium Parochiae Ternoviticensis anno 1858.

pneumatske su, a zračnica je s registarskim kancelama i čunjastim ventilima. Tijekom 1927. godine očistio ih je i ugodio M. Majdak za svotu od 1.500 dinara.¹⁵⁰ Godine 1935. popravio ih je V. Erhatic.¹⁵¹ Godine 1970. njihov popravak bio je povjeren Marku Rastiji.¹⁵² Bez obzira na nedavni popravak, tijekom pregleda 1972. godine L. Šaban zabilježio je kako su orgulje tada bile ponešto zapuštene i zaprašene.¹⁵³ M. Prskalo popravljao ih je 1995., a 2000. godine dominikanac Gabrijel Posavec.¹⁵⁴ Godine 2012. i 2021. bile su djelomično u uporabi.

Orgulje su smještene u središnjem dijelu pjevališta. Sviraonik je ugrađen u ogradu pjevališta. Manubriji su smješteni u vodoravnom nizu iznad manuala. Postoje jedan crpeći i spremišni mijeh te električno puhalo.

Dispozicija:

Manual: C – f³

Principal 8', Bourdon 8', Salicional 8', Octave 4', Dolce 4'

Pedal: C – d¹

Nema vlastitih svirala

Spojevi:

man-ped

Kolektivi:

forte

Veliki Grđevac¹⁵⁵

Župna crkva Sv. Duha

Orgulje su nabavljene 1835. godine.¹⁵⁶ Ime njihova graditelja (za sada) nije nam poznato, no njihove tehničke i umjetničke značajke ukazuju nam kako je riječ o instrumentu graditelja štajerske provenijencije.¹⁵⁷ Imaju osam registara raspoređenih

¹⁵⁰ NAZ, NDS predmetni spis br. 8485/1927.

¹⁵¹ PZOBKB, ZAČ, lokalitet Velika Trnovitica.

¹⁵² Usmeno priopćio orguljar Marko Rastija.

¹⁵³ MKIMRH, Zapisnik popisa, lokalitet Velika Trnovitica.

¹⁵⁴ ŽA Velika Trnovitica, Liber Memorabilium Parochiae Ternoviticensis anno 1858.

¹⁵⁵ Instrument je orguljarsko-organološki obrađen 12. 7. 2012. i 8. 1. 2021. PZOBKB: lokalitet, Veliki Grđevac.

¹⁵⁶ ŽA Veliki Grđevac: Spomenica župe Veliki Grđevac.

¹⁵⁷ L. Šaban iznosi pretpostavku da bi, po svoj prilici, s obzirom na godinu i način izgradnje, orgulje bilo moguće pripisati nekom domaćem graditelju. U to vrijeme na način štajerskih tehničkih i umjetničkih

na jedan manual i pedal. Registarska i svirna traktura mehaničke su, a zračnice su s tonskim kancelama i skliznicama. Godine 1853. popravljao ih je o. Vilim Maršić, a 1868. Anton Schimenz.¹⁵⁸ Orgulje su bile popravljane i krajem 1891. godine, a popravak je tada izveo Franjo Wester, djelatnik Hefererove gradionice orgulja.¹⁵⁹ Budući da su početkom stoljeća bile u lošem stanju i da nisu udovoljavale modernim standardima, Župa je 1904. godine zatražila dopuštenje NDS-a za nabavu novih orgulja veličine sedam registara od A. Mölzera.¹⁶⁰ J. Dobnik temeljito ih je popravio 1927. godine.¹⁶¹ Tijekom pregleda 1972. L. Šaban zabilježio je kako su tada bile potpuno zapuštene i izvan uporabe.¹⁶² Orgulje su bile popravljane 1990-ih godina (Kožul, 1999., str. 691), a tada je postavljeno i električno puhalo. Godine 2012. bile su djelomično u uporabi. Tijekom travnja 2018. godine orgulje je popravila radionica Harmonija-M iz Ivanić-Grada.¹⁶³ Godine 2021. bile su u uporabi.

Uz orgulje (bez pedala) u Bojani, riječ je o jedinom instrumentu „štajerskih tehničkih i umjetničkih značajki” na području Bjelovarsko-bilogorske županije. U registarskoj dispoziciji posebnost predstavljaju dvije mješanice *mixtur maior* i *mixtur minor*. Do sada slučajevi takvih registara nisu zabilježeni na takvim manjim tipovima instrumenata.

Orgulje su smještene u središnjem dijelu pjevališta. Sviraonik je smješten na lijevom boku kućišta (gledano iz crkve). Manubriji su smješteni u niši iznad manuala, a dva za pedalne registre smještena su lijevo izvan niše. Postoje jedan crpeći i spremišni mijeh te električno puhalo.

Dispozicija:

Manual: C/E – c³

Gedeckt 8' (Copula maior), Principal 4', Flöte 4' (Copula minor), Octav 2', Mixtur maior 1 1/3' + 1', Mixtur minor 1' + 1/2'

Pedal: C/E – a

Octavbass 8', Choralbass 4'

značajki grade svećenik A. Žuvić te nekoliko orguljara varaždinskog orguljarskog kruga.

¹⁵⁸ ŽA Veliki Grđevac: Spomenica župe Veliki Grđevac.

¹⁵⁹ Radionica Harmonija M, Ivanić-grad, Spis – Veliki Grđevac.

¹⁶⁰ NAZ, NDS predmetni spis br. 1146/1904.

¹⁶¹ KV, dekanat bjelovarski, 1935.

¹⁶² MKIMRH: Zapisnik popisa, lokalitet Veliki Grđevac.

¹⁶³ Vrijedan instrument iz 19. stoljeća opet u uporabi, *Bjelovarac*, br. 3522, 14. lipnja 2018., str. 32.

Veliko Trojstvo¹⁶⁴

Župna crkva Presvetog Trojstva

Orgulje su djelo J. Otoniča, a sagrađene su 1802. godine (Škulj, 2013., str. 173) kao opus 38. Imaju jedanaest registara raspoređenih na jedan manual i pedal. Registar i svirna traktura mehaničke su, a zračnice su s tonskim kancelama i s kliznicama. S. Dobnik popravljao ih je 1896. te, dozvolom NDS-a, ponovno 1903. godine.¹⁶⁵ Ponešto su bile popravljene 1925.,¹⁶⁶ a temeljito ih je 1930. godine popravio J. Dobnik.¹⁶⁷ Ivan Derner St.orgulje je popravio 1969. godine. Orgulje su nakon toga ponovno popravljane 1989. godine, a popravak su tada izvela braća Prskalo. Tom prilikom orguljama su nadomještene manjkajuće svirale, postavljeno je električno puhalo te su izmijenjeni izvorni mjehovi.¹⁶⁸ Godine 2012. bile su djelomično u uporabi. Tijekom veljače 2015. godine radionica Harmonija-M izvela je najnužnije popravke, dovela instrument u svirno stanje te tako na neko vrijeme spriječila propadanje toga vrijednog organološkog spomenika. Godine 2021. bile su u uporabi.

Riječ je o najvećim sačuvanim (s obzirom na broj registara) Otoničevim orguljama u Hrvatskoj. Ta činjenica daje im znatnu organološku i umjetničku vrijednost.

Orgulje su smještene u središnjem dijelu pjevališta. Sviraonik je smješten ispred kućišta, a manubriji u vodoravnom nizu sa svake strane manuala. Postoje jedan crpeći i spremišni mijeh te električno puhalo.

Dispozicija:

Manual: C/E – c³

Bordun Flauta 8', Flauta maior 8', Principal 4', Flauta minor 4', Quint maior 2 2/3', Octav 2', Quint minor 1 1/3', Mixtur 3f

Pedal: C/E – a

Subbass 16', Flautabass 8', Octavbass 4'

Spojevi:

man-ped

¹⁶⁴ Instrument je orguljarsko-organološki obrađen 20. 6. 2012. i 5. 2. 2021. PZOBKB: lokalitet, Veliko Trojstvo.

¹⁶⁵ NAZ, NDS predmetni spis br. 5852/1930.

¹⁶⁶ ŽA Veliko Trojstvo, Knjiga računa župne crkve.

¹⁶⁷ KV, dekanat bjelovarski, 1935.

¹⁶⁸ Usmeno priopćio župnik Josip Pavetić.

Veliko Trojstvo, orgulje, 2015., Goran Bekina

Zaključak

Javljanjem orgulja u crkvama bjelovarsko-bilogorskoga kraja ne pratimo samo razvoj orgulja i crkvene glazbe već razvoj opće kulture tehnoloških dostignuća i glazbene prakse. O vrijednosti orguljskog fonda Bjelovarsko-bilogorske županije

najbolje govori podatak kako od trideset postojećih instrumenata njih dvanaest ima status pojedinačno zaštićenoga kulturnog dobra, dok jedan čeka rješenje o zaštiti. Postojeće orgulje nastale su u razdoblju 1753. – 1925. godine, a djela su (najmanje) trinaest različitih orguljara, od čega osam domaćih i pet stranih. Znatan pečat orguljskom fondu dao je i utjecaj češke kulture. Upravo djela čeških graditelja ili orguljara povezanih s češkom tradicijom čine nešto više od trećine postojećih orgulja. Najveći dio tog opusa ostvarile su, kao što je i ranije navedeno, orguljarske gradionice Antonina Mölzera (sedam orgulja) i Gebrüdera Riegera (pet orgulja). Od orguljara čije djelatnosti pratimo na obrađenom području uz češku tradiciju vezani su još Franz Seibler (Garešnica, 1843.) te Čeh s požeškom adresom Vaclav (Vjenceslav) Holub (Daruvar, 1925.). Tijekom povijesti sa spomenutog su područja nestale neke orgulje. Od tih instrumenata posebno valja istaknuti orgulje koje su do Drugoga svjetskog rata postojale u župnoj crkvi u Kapeli i sinagogi u Bjelovaru. Aktivnom suradnjom crkvenih i državnih vlasti, ali i stručno educiranih organologa došlo je do sistematiziranog pregleda i popisa postojećeg fonda te njegove umjetničke i kulturološke valorizacije, što je rezultiralo uvrštavanjem nekih instrumenata u registar kulturnih dobara te obnovom nekih instrumenata. Potencijal koji pruža orguljski fond nakon obnove otvara čitav niz mogućnosti, a neke od njih svakako su i razne kulturne manifestacije s ciljem populariziranja orguljskog fonda.

Literatura i izvori

1. ... (1927), Popravak orgulja u župskoj crkvi u Ivanjskoj. *Sveta Cecilija*, 21(2), str. 109.
2. Armano, Emin (2006), *Orgulje hrvatskih graditelja tragom Ladislava Šabana*. Zagreb: Jakša Zlatar.
3. Armano, Emin (2019), Prioriteti vezani uz zaštitu povijesnih i spomeničkih orgulja u Hrvatskoj. *Arti musices*, 50 (1-2), str. 117-184.
4. Barlé, Janko (1910), Orgulje u Zagrebu i njegovoj okolini prije sto godina. *Sveta Cecilija*, 4 (1-2), str. 3-7.
5. Barlé, Janko (1913), Župnici graditelji orgulja. *Sveta Cecilija*, 7 (2), str. 52-54.
6. Barlé, Janko (1930), Zagrebački graditelj orgulja Franjo Seibler. *Sveta Cecilija*, 24 (6), str. 189-190.
7. Buturac, Josip (1970), *Povijest rimokatoličke župe Bjelovar*. Bjelovar: Rimokatolički župni ured.
8. Buturac, Josip (1975), *Povijest Rovišća*. Rovišće: Rimokatolička župa Rovišće.
9. Cvekan, Paškal (1986), *Bjelovar i franjevci*, Bjelovar: vlastita naklada.
10. Đurakić, Marko (2015), *Orgulje Bjelovarsko-križevačke biskupije*. Bjelovar: Bjelovarsko-križevačka biskupija.
11. Đurakić, Marko (2016), Stradanja orgulja na području današnje Sisačke biskupije tijekom Domovinskog rata. *Tkalčić*, 20/2016, str. 89-123.
12. Đurakić, Marko (2017), Orguljski fond na području Hrvatskoga zagorja. *Studia lexicographica*, 10/11 (19-20), str. 119-144.

13. Đurakić, Marko (2021), Pedalni pozitiv – Najrjeđi tip orgulja na području sjeverne Hrvatske. *Sveta Cecilija*, 91 (1-2), str. 14-20.
14. Đurakić, Marko (2021), Umjetničke značajke orguljskih pozitivna na području sjeverne Hrvatske. *Sveta Cecilija*, 91 (3-4), str. 27-33.
15. Herout, Vjenceslav (2001), *180 godina Daruvarske župe*. Daruvar: Grafodar.
16. Kolb, Kamilo (1925), Nove orgulje u rim. Kat. Župskoj crkvi u Daruvaru. *Sveta Cecilija*, 19 (5), str. 161.
17. Kožul, Stjepan (1999), *Sakralna umjetnost bjelovarskoga kraja*. Zagreb: Prometej.
18. Kožul, Stjepan (2000), Oštećene crkve i spomenici u Zagrebačkoj nadbiskupiji u drugom svjetskom ratu i poraću. *Tkalčić*, 4/2000, str. 7-76.
19. Kožul, Stjepan (2004), *Stradanja u Zagrebačkoj nadbiskupiji za vrijeme Drugoga svjetskog rata i poraća*. Zagreb: Društvo za povjesticu zagrebačke nadbiskupije „Tkalčić”.
20. Kožul, Stjepan (2007), *Svećenici bjelovarskoga kraja, dio IV: Garešnički dekanat*. Zagreb: Društvo za povjesticu zagrebačke nadbiskupije „Tkalčić”.
21. Kožul, Stjepan (2020), *Povijest župe Nevinac*. Zagreb: Društvo za povjesticu zagrebačke nadbiskupije „Tkalčić”.
22. Ladislav, Šaban (1979), Orgulje slovenskih graditelja u Hrvatskoj. *Muzikološki zbornik*, vol. 15, str. 13-37.
23. Lenac-Brleković, Ruža (2009), Župa Pohoda Blažene Marije svetoj Elizabeti u Garešnici. Garešnica.
24. Medar, Mladen (2001), O još jednom kulturocidu iz „starih dobrih” vremena. *Bjelovarac*, XII, 14(5), str. 5.
25. Rieger Otto (1909), *Orgel-katalog*, Jägerndorf: Fabrik Gebrüder Rieger.
26. Šaban, Ladislav (1974), Doprinos trojice Moscatella orguljarstvu Dalmacije. *Radovi centra JAZU u Zadru*, 21, str. 217-260.
27. Šaban, Ladislav (1973), Josip Đurkovečki nije bio graditelj orgulja. *Sveta Cecilija*, XLIII (2), str. 40-41.
28. Škulj, Edo (2013), *Leksikon orgel in orglarjev*. Škocjan pri Turjaku: Župnija

I. Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti: Odsjek za povijest hrvatske glazbe

– ostavština Ladislava Šabana

II. Ministarstvo kulture i medija Republike Hrvatske

– Zapisnici popisa lokaliteta 1972.–1977.

Lokaliteti: Ciglana, Čazma, Daruvar, Garešnica, Gornja Petrička, Gornji Draga-nec, Ivanska, Kaniška Iva, Nova Rača, Predavac, Tomašica, Velika Trnovitica, Veliki Grdevac, Veliko Trojstvo

III. Nadbiskupijski arhiv u Zagrebu: Čazmanski arhidakonat

Protokoli br. 106/II. Kanonske vizitacije. Arhidakonat Čazma. Godine 1753.–1767.

Protokoli br. 109/IV. Kanonske vizitacije. Arhidakonat Čazma. Godina 1780.
Protokoli br. 8/VIII. Kanonske vizitacije. Arhidakonat Čazma. Godina 1800.
Kanonske vizitacije. Arhidakonat Čazma. Dekanat Garešnica. Godina 1952.
Kanonske vizitacije. Arhidakonat Čazma. Dekanat Garešnica. Godine 1963.,
1973. i 1978.

IV. Nadbiskupijski arhiv u Zagrebu: Kalnički arhidakonat

Protokoli br. 135/VI. Kanonske vizitacije. Arhidakonat Kalnik. Godina 1753.
Kanonske vizitacije. Arhidakonat Kalnik. Dekanat bjelovarski. Godina 1935.

V. Nadbiskupijski arhiv u Zagrebu: Predmetni spisi NDS-a

1392/1895.– popravak orgulja u Kaniškoj Ivi
183/1901.– popravak orgulja u Kaniškoj Ivi
4517/1903.– popravak orgulja u Trojstvu
1146/1904.– nove orgulje za Veliki Grđevac
2919/1907.– popravak orgulja u Čazmi
2529/1911.– popravak orgulja u Čazmi
1114/1912.– nove orgulje za Ivansku
6448/1912.– popravak orgulja u Garešnici
530/1915.– nove orgulje za Ladislav
2424/1915.– nove orgulje za Tomašicu
7040/1915.– popravak orgulja u Garešnici
3835/1920.– rekvizicija svirala orgulja u ratne svrhe
130/1922.– popravak orgulja u Dragancu
8205/1922.– popravak orgulja u Tomašici
8810/1922.– popravak orgulja u Garešnici
464/1923.– nove orgulje za Novu Raču
7902/1928.– popravak orgulja u Čazmi
8486/1929.– popravak orgulja u Kaniškoj Ivi
5852/1930.– popravak orgulja u Trojstvu
3743/1933.– inventari (župa Dežanovac)
3053/1964.– popravak orgulja u Daruvaru
895/1971.– popravak orgulja u Daruvaru
1072/1983.– popravak orgulja u Čazmi

VI. Nadbiskupijski arhiv u Zagrebu: Župni arhivi

a) Ciglana

kutija 6, Bl. knj. 4, Blagajnički dnevnik: 1. Župne crkve, 1891. – 1908.; 2. Kapele Sv. Tome u Tomašu, 1906. – 1915

– Bl. knj. 7., Blagajnički dnevnik: 1. Župne crkve, 1908. – 1945., 1951.; 2. Kapele Sv. Tome u Tomašu, 1926. – 1945.

b) Čazma

kutija 16, rač. knj. 5, Račun župne crkve sv. Marije Magdalene u Čazmi za upravnu godinu 1918. i daljnje, od 1. siječnja 1918. do zadnjega 31. XII. 1969., 1918. – 1969.

kutija 46, predm. 28, Orgulje župne crkve, 1926., 1976. – 1983.

VII. Povjerenstvo za orgulje Bjelovarsko-križevačke biskupije (Bjelovar)

– Izvještaj o pregledu orgulja Bjelovarsko-križevačke biskupije, 2012. – 2014, 2020. – 2021.

– Zapisi Alojzija Čunčića

Lokaliteti: Daruvar, Garešnica, Ivanjska, Miokovićevo, Velika Trnovitica

Zapisnik popisa orgulja Bjelovarsko-križevačke biskupije 2012. – 2014., 2021. godine

Lokaliteti: Bojana, Ciglana, Čazma, Garešnica, Gornja Petrička, Gornji Draganec, Ivanska, Kaniška Iva, Križ Gornji, Predavac, Rovišće, Nova Rača, Tomašica, Velika Pisanica – kalvini, Velika Trnovitica, Veliki Grdevac, Veliko Trojstvo

Zapisnik popisa orgulja Požeške biskupije 2020. godine

Lokalitet: Daruvar

VIII. RADIONICA HARMONIJA-M (Ivanić-Grad): PREDMETI

– Spis – Veliki Grdevac

IX. Umjetnička radionica Heferer (Zagreb): Predmeti

– Predmetni spis – orgulje u Čazmi

– Predmetni spis – orgulje u Novoj Rači

X. Župni arhivi: Župne spomenice i računske knjige

ŽA Bjelovar (Sv. Terezija Avilska): Liber Memorabilium Parochiae Bellovarini fundatae ab anno 1842.

– Liber Memorialis Ecclesiae, et Beneficii ab origine civitatis Bellovariensis (Historia Parochialis Domus Bellovariensis civitatis Bellovariensis ab anno 1761.)

– Knjiga računa, 1881. – 1916.

ŽA Gornji Draganec: Liber memorabilium parochiae Draganecensis anno 1883. inchoatus

ŽA Čazma: Protocollum Rerum memorabilium a 1825. Mense Aprili inchoatum – Čazma

ŽA Garešnica: Spomenica župe Garešnica, svezak I, od 1748. – 1936.

– Knjiga crkvenih računa župne crkve u Garešnici i kapela sv. Marije Magdalene u Kapelici 1896. – 1930.

ŽA Kaniška Iva: Protocollum Intimatorum Parochiae Kaniška Iva anno 1815.

ŽA Kapela: Libermemorabilium Parochiae Capeliensis ab anno 1830.

ŽA Nova Rača: Liber Memorabilium Parochiae Rachensis initium sumens 1831.

– Knjiga računa, 1876. – 1901.

– Računi župne crkve, 1901. – 1925.

ŽA Štefanje: Liber memorialis parochiae Stephaniensis, inchoatus anno 1804. Per Ignatium Jos. Uzorinecz Parochum Loci

ŽA Tomašica: Protocollum Memorabilium Parochiae Thomashyczensis 1841.

– Knjiga računa

– Predmetni spis: Nove orgulje

ŽA Velika Trnovitica: Liber memorabilium parochiae Ternoviticensis anno 1856. per Ladislavum Jagodić, parochum Ternoviticensem procuratem.

ŽA Veliki Grđevac: Spomenica župe Veliki Grđevac

ŽA Veliko Trojstvo: Knjiga znamenitosti Župe Trojstvsanske uređena po Antunu Lavoslavu Fetzer župniku u Trojstvu 1851. godine.

The Organs of the Bjelovar-Bilogora County

Summary

The paper presents the organ fund of the Bjelovar-Bilogora County, its technical and artistic features, and its historical path from the mid-18 th century to the present. Taking into account the complexity of the organ, the only possible way to conduct high-quality organist-organological analysis is by checking the instrument with the aim of defining its constructional and technical aspects. Church archives offer the most reliable information on the historical path. Such an interdisciplinary organist-organological approach to the organ-related topics, in this particular case the organs from the territory of the Bjelovar-Bilogora County, helps better understanding of the subject problem issues, and contributes to the knowledge of the history and the profession (organology). Such an

approach is of exceptional importance, as it enables conservators to perform high-quality valorisation of the instruments, and organists to make use of valuable information for restoration and conservation activities. The data presented in this paper regarding organists and the organ fund, as well as their historical path in the area of the Bjelovar-Bilogora County, are a result of the field and archival research conducted in the periods 2012–2014 and 2020–2021. This is their first systematic presentation.

Keywords: Bjelovar-Bilogora County; organ; organ heritage; organists.

Marko Đurakić, mag. muzike
Nine Vavre 23, HR – 48260 Križevci
marko.durakic@gmail.com